

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ
AYLIK YAYIN ORGANI

İKTİSAT DERGİSİ

MART 1974

SAYI 117

CİLT : 19

500 KURUŞ

POLYESTER **SİFAŞ** **NAYLON 6**

SENTETİK İPLİK FABRİKALARI A.Ş.

ŞİRKET MERKEZİ : Sanayi Bölgesi; BURSA
Tel: 18500-18504 Büro Atatürk Cad. Ticaret Bankası İş Hanı Kat 1, Tel: 14489

İSTANBUL BÜROSU : Manifaturacılar Çarşısı No. 3501 — 3502, Atatürk Bulvarı, Unkapanı, İstanbul
Tel . 22 35 73, 27 72 53

Dikkat !

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılarda ki fikirler yazarlara aittir. Cemiyeti ve dergiyi sorumlu kılmaz gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade edilmez.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi	750,— TL.
İç sahife	500,— TL.
Arka kapak içi	750,— TL.
Arka kapak	1000,— TL.

İKTİSAT DERGİSİ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR

İktisaden zayıf bir millet fakrû sefaletten kurtulmaz; Kuvvetli bir medeniyete, refah ve saadete kavuşamaz; /çtimai ve Siyasî felâketlerden yakasını kurtaramaz.
K. ATATÜRK

CİLT : XIX

SAYI 117

MART 1974

Fiatı : 5 T.L.

Yıllık : 60 - 6 Aylık : 30 TL.

Sahibi : Cemiyet Adına Dr. Cemalettin ÖZABACI

Yazı İşleri Müdürü : Ayhan BERMEK

İdare Yeri : Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Telefon : 44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63

P. K. 599 Karaköy/İst.

Basıldığı yer : YENİLİK BASIMEVİ

İÇİNDEKİLER

2. Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Enerji Konferansı Doç. Dr. Nazif KUYUCUKLU
5. Pazarlama Araştırmasında «Test Marketing» Dr. Orhan İDİL
9. Eğitim Sorunları Zeki ERGİNSU
14. Almanya ve Türkler Fuat SEVİM
18. Orta Doğu ve Türkiye'nin Ekonomi Politikası Salim SAYAR
26. Yeni Para Sistemi Çalışmaları Celadet MORALIGİL
29. 1972-73 de Yatırım Ortamı Dündar MURADOĞLU
36. Sakatların ve Eski Hükümlülerin İstihdamı İbrahim KAZANCI
41. Halk Sektörü Tunç AGUN

Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Enerji Konferansı

Doç. Dr. Nazif KUYUCUKLU

Son Arap-İsrail çatışmasından hemen sonra, Arap ülkelerince uygulanmakta olan petrol ambargosunun etkisi az gelişmişinden gelişmişine dek tüm ülkelerde devam ederken, 11 Şubat'ta ileri tüketici ülkelerin katıldığı enerji konferansı ve ortaya çıkan görüş ayrılığı ile yeni bazı sorunlar doğmaktadır. Bunların en önemlisi, konferansta A. B. D. önerilerinin diğer ülkelere kabul edilerek Fransa'nın yalnız kalması ve diğer A.E.T. ülkeleriyle arasında bir ikiliğin çıkmış olmasıdır.

Bilindiği gibi bu konuda Fransa'nın önerisi, daha onüç tüketici ülkenin katılmasıyla toplanan Waşington konferansından önce ortaya konmuş ve petrol ilişkilerini üretici ülkelerle ikili anlaşmalar temeli-

ne dayalı olarak çözümlemek öngörülmüştü. Konferansta da önerilen bu görüşe göre, tüketici ülkeler petrol ihtiyaçlarını üreticilerle bireysel olarak karşı karşıya gelmek suretiyle çözümleyeceklerdir. Toplu olarak hareketle bir tüketiciler karteli veya fiilen böyle bir durumun yaratılması, petrol tüketicisi ülkeler için olumlu sonuçlar doğurmayacaktır. Özellikle, tüketiminin sadece altı veya yedide birini ithal eden, geri kalanını kendi topraklarında üreten A.B.D.'nin durumu çok farklı olduğundan dolayı tutumu gerçekçi değildir. Aslında Fransa, uygulamada daha önce, Libya, İran, Suudi Arabistan ve Irak'la ikili anlaşmalar yoluna gitmek suretiyle petrol ihtiyacını karşılamayı düşün-

müştür. Petrol karşılığı İran'a Rafineriler ve diğer endüstri kuruluşları kurmayı, Suudi Arabistan'da da İran'daki benzer kuruluşlar yanında buraya Mirage uçakları ve başka askeri araç-gereç satmayı yükümlenmiştir. Yani böylece, fiilen kendi uygulamasını savunmuş olmaktadır.

A. B. D.'nin, Fransa dışında diğer ülkelerce benimsenmiş olan önerisi ise şöyledir: Petrol üreten diğer ülkelerin de aynı şekilde hareket etmeleri şartıyla, A.B.D. petrol kaynaklarının bir bölümünü paylaşmaya hazırdır. Gerekli zaman A. B. D. enerji tüketiminde kısıtlamalar gidebilir. Birleştirilmiş enerji kaynaklarının daha ekonomik kullanılması gerekmektedir. A.B.D. araştırma ve geliştirmelerden elde ettiği sonuçları paylaşmaya hazırdır. Nükleer güç teknolojisinde daha geniş çapta işbirliği yapılmalıdır. Petrolün yerini alacak enerji kaynaklarının geliştirilmesinde işbirliğine gidilmeli ve krizlerin etkilerini azaltmak için de yakın bir para ilişkisi kurulmalıdır.

Bu durum karşısında Fransa'nın önerdiği ikili ilişkiler, yerini A.B.D.'nin tüketicilerin toplu hareket etmesi önerisine bırakmıştır. Henüz nasıl hareket edileceği kesinlik göstermemekle birlikte, yıllardan beri süregelen Petrol İhra-

catçıları Örgütünün karşısında bu konferansa bir çeşit Petrol İthalatçıları Örgütünün ilk tohumları atılmış, petrole bağımlılıktan kurtulmak için çok kaynaklı enerji üretimine yönelik bir düzenleme öngörülmüştür. Ancak, genel bazı maddelerin onaylanmasına rağmen bugün enerji sıkıntısı çekmekte olan bu büyük tüketici ülkelerin, petrol ihtiyaçlarının somut olarak nasıl giderileceği hususunda açıklık yoktur. Örneğin, A.B.D.'nin «petrol kaynaklarının bir bölümünü paylaşmaya hazır olduğu» yargısında, miktar veya oran belli değildir ve «petrol üreten diğer ülkelerin de aynı şekilde hareket etmeleri şartı»nda da bir bulanıklık vardır. Çünkü toplantıya katılan ülkeler arasında A.B.D.'nin dışında petrol üretenler çok sınırlıdır. Konferansın Avrupa ülkeleri ise üretimi olmayan veya çok az olan ülkelerdir. Bununla birlikte konferansçı ülkeler, gerek ambargo dolayısıyla tamamiyle petROLSÜZ kalma ve gerek giderek hızla fiat yükselişi karşısında, Fransa'nın ikili temele dayalı görüşmelere, toplu hareketle bunu bir dereceye kadar çözümliyebilecekleri görüşünü yeğ tutmuşlardır. Çünkü Fransa'nın, petrol ambargosunun A.B.D.'yi etkilemeyeceği görüşü doğru olmakla birlikte, ülkelerin özellikle AET ülkelerinin bireysel olarak ikili anlaşmalara dayalı olarak petrol sağlanması ilkesi, kendilerine güven vere-

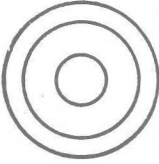
memiştir.

Bu durumda belki de en iyi yol, ihtiyaçlarını giderecek petrolü tamamiyle dışardan alan ithalatçı AET ülkelerinin bir blok olarak üretici ülkelerle anlaşmaya gitmele-riydi. Böylece Arap ülkelerinin bu ülkelerden bazılarına, Arap-İsrail sorunundan dolayı endişe ile bakmalarına rağmen petrol sağlanması konusunda hem olumlu adımlar atılabilirdi, hem de 1970 den bu yana gelişerek, geçtiğimiz aylarda Kopenhag'ta açıkça ortaya çıkan ve 1980 lerde gerçekleşmesi öngörülen «Avrupa'nın politik bütünleşmesi» ni sağlayacak AET üyeleri arasında Washington konferansında ki ikilik meydana gelmezdi. Gerçi bu ikiliğin kökenini çok daha geriye, Fransa'nın 1967 lerde Nato ile olan ilişkilerine ve dolayısıyla politik nedenlere götürmek mümkündür. Ancak, AET ülkeleri için çok önemli olan petrol konusunda aralarında birliğin sağlanması mümkün olabilirdi. Ama bu yapıp ortak bir görüş oluşturulamadığı için, A.B.D.'nin daha olumlu gözüken önerisi, esas kendileri (AET ülkeleri) ithalatçı olmalarına rağmen ileri petrol tüketicisi ülkeler hareketinin başına A.B.D.'yi geçirmiştir. Kuşkusuz bunun, AET'nin tek başına hareket etmesi durumuna oranla, Ortadoğu çatışmasında A.B.D.'nin taraflardan birini desteklemiş olduğu için (yeni olumlu gelişme-

lere rağmen) petrol ihracatçısı Arap ülkelerinin üzerinde olumsuz etkileri olabilecektir.

Bilindiği gibi, AET ile A.B.D. arasında bundan önce tarım malları ticaretinde, Amerikan mallarının AET'ce ithalatı ile ilgili olarak önemli anlaşmazlıklar çıkmış fakat AET sözü edilen üretim alanlarında üretim-tüketim dengesini iç kaynaklarından sağlayarak gümrük politikasında birlik ve bütünlüğünü korumuş ve bundan güç kazanmıştır. Bununla birlikte, değişen koşullar karşısında yani İngiltere ve diğer ülkelerin topluluğa katılması ile yeni durumlar ortaya çıkarak sözü edilen tarım mallarından bazılarının ithalatına gidilebilir. Ancak, son enerji konferansında böyle bir birlik, yerini ikiliye bırakmıştır.

Fransa'nın dışında kalan diğer konferansçı ülkeler, şimdi koordinasyon komite toplantılarına gitmekte ve petrol tüketicisi ülkeler birliği ve düşüncelerini oluşturarak muhtemelen, ihracatçı ülkelerle pazarlığa oturmak üzere çabalarını koordine edip geliştirmeği plânlamaktadırlar. Örgütlenmiş ihracatçı ülkeler karşısında, ithalatçıların da böyle bir duruma gelmeleri çok olağandır. Ancak değinildiği gibi AET'nin tam ithalatçı olmasına rağmen, ortakların görüş ayrılığından parçalanarak A.B.D.'nin bunu öncülük etmesi, Avrupa için bir şanssızlık olmuştur.

Pazarlama Araştırmasında «Test Marketing»

Dr. Orhan İDİL
İ. Ü. İşletme Fakültesi
İstatistik, Demografi, İktisadi
Analizler Kürsüsü Öğretim
Görevlisi

Test Pazarlaması Önemi

Piyasaya çıkarılacak yeni bir mal daima önemli bir risk faktörünü beraberinde taşır. Ne kadar etkili bir reklâm kampanyası ve diğer pronosyon yöntemleri uygulanırsa uygulansın, piyasaya sürülen yeni bir mal bazan müteşebbisin bütün ümitlerinin sönmesine neden olur. Zira müteşebbis şahıs veya işletme çok dikkatli davrandığı halde bazı önemli hatalar yapmış olabilir. Örneğin piyasaya sürülen yeni malın fiyatı hitap ettiği tüketici için

fazla yüksek (hatta bazı hallerde fazla düşük) olabilir, veya satışa sunulduğu yerler satın alıcı için uygun olmayabilir, veya ambalaj o mal için karakteristik bulunmayabilir. İşte bunlar gibi, önceden belirlenmesi oldukça güç birçok özelliklerin belirlenebilmesi için işletme mallarını pazarlama alanı olarak kabul ettiği belirli bölgeye tamamen yaymadan önce bütün pazarlama programının hakiki şartların minyatür bir kopyasında test edilmesi yerinde olur.

Test pazarlaması (test marketing) genellikle tüketici malları için yapılabilir. Çünkü endüstri malları kolaylıkla belirli bölgelerde test satışına arzedilmezler. Tüketicilerin alışveriş anındaki davranışlarının gözlenmesi test pazarlamasının en önemli unsurudur. Bu yöntemin nisbeten güç ve masraflı olması yüzünden anket yardımıyla benzer sonuçlara varılabileceği ileri sürülebilir. Ancak pazarlama alanındaki şartlar dinamiktir. Politik, sosyal, psikolojik şartlar, rakip malları piyasaya sürenlerin çeşitli davranışları (fiyat, reklâm, ambalaj ve diğerleri) tüketiciyi çoğu kere satın alma anında ankete verdiği cevaptan farklı bir şekilde hareket etmeye zorlar. Dolayısıyla işletme için önemli olan tüketicinin hangi malı tercih ettiği değil, hangi malı aldığıdır.

Test Pazarlaması Safhaları

a) Hedeflerin belirlenmesi

İlk adım işletmenin hedeflerinin açık bir şekilde belirlenmesidir. Bu hedefler ambalaj, fiyat, miktar, promasyon işlemleri gibi pazarlama yöntemlerinden bahis konusu mal için nasıl faydalanılacağı şeklinde

olabilir. Hepsini birlikte «pazarlama karışımı» (Marketing mix) şeklinde adlandırabileceğimiz yukardaki yöntemlerin teker teker değişik pazarlarda test edilmesi uygun olur. Ancak bu davranış biçimi fazla pahalıya mal olacaksa bazı kısaltılmış yöntemlerden (örneğin Latin Kareler Metodu) (1) yararlanılabilir.

b) Başarı kriterlerinin belirlenmesi

Başarı kriterleri realistik olmalı ve satışların bütün pazarlama alanında yapıldığında elde edilmesi istenen sonuçlar gözönünde tutularak belirlenmelidir.

c) Test pazarlamasının genel pazarlama ile bütünleşmesi

Test pazarlamasındaki davranışlar genel pazarlama politikası ile uyum halinde olmalıdır. Örneğin test pazarında yapılan reklâm harcamalar genel politikada öngörülen den çok fazla olduğunda anormal sonuçlara varılabilir.

d) Kontrol

Test pazarlamasında incelenen değişken süreklilik kontrol altında olmalıdır. Bu değişkeni etkileyen unsur veya unsurlar çok iyi belirlenmelidir. Pazarlamadan evvel piyasa şartları incelenmeli, pazarlama esnasındaki değişiklikler gözönüne alınmalı ve pazarlama kampanyası

(1) C. T. Clark, L. D. Schkade : Statical Methods for Business Decisions, Cincinnati, 1969. sah. 502.

bittikten sonra gözlemleri pekiştireci bir son araştırma yapılmalıdır.

e) Test pazarlarının seçimi

Test pazarları asıl pazarın ufak bir örneği olmalıdır. Test edilecek her değişken için en az iki tane birbirine benzer pazar seçimi tavsiye edilebilir. Böylece bulunan sonuçların karşılaştırılması olanağı ortaya çıkar. Bu pazarlarda asıl pazardaki tüketici kitlesinin yeterince temsili gerektiğinden özellikle Türkiye şartları açısından test bölgesi en az 50.000 birimlik bir tüketici kitlesine sahip olmalıdır (2). Test pazarları olarak kullanılacak bölgenin tek bir endüstri dalına bağlı olmamasına ve bölgede anormal ekonomik şartların bulunmamasına dikkat edilmelidir.

f) Testin süresi

Testin süresi test edilen mamülün özelliklerine bağlı olarak değişir. Genellikle süre malı satın alan tüketicinin 1-2 kere daha gelebileceği kadar uzun olmalıdır. Bu da

- (2) «Amerika Birleşik Devletlerinde A. C. Nielsen Company tarafından yapılan test pazarlarında bölge nüfusu 75.000-115.000 olarak seçilmektedir» P. M. Chisnall : Marketing Research, London, 1973, sah. 207.

malın satın alınma ve kullanılma sıklığına bağlı olarak değişir ki bazı testler 1-2 ay, bazıları ise 1-2 yıl sürülebilir.

Test uzadıkça birçok soruların cevabı daha iyi öğrenilecektir. Ancak bunun yanında maliyette artacaktır. Bu nedenle ikisi arasında iyi bir dengeleme gerekir. Diğer taraftan rakiplerin böyle bir testin yapmakta olduğunu anladıklarında ne şekilde davranacakları da gözönünde bulundurulmalıdır. Bazı durumlarda rakip firmalar sonuçları etkilemek için test bölgesinde çeşitli girişimlerde bulunabilirler. Ayrıca denenen mal rakip bir firma tarafından test safhası atlanarak piyasaya sürülebilir. Bu nedenlerle hem optimal test süresi belirlenmeli, hem de test süresince piyasa şartlarındaki değişimler dikkatli bir şekilde gözlenmelidir.

g) Sonuçların değerlendirilmesi

Test pazarlaması süresi sonunda çeşitli değişkenler hakkında oldukça yeterli bilgi sahibi olunur. Örneğin bir malın hangi fiyata, ne çeşit bir ambalajda satılması gerektiği, reklâm kampanyasının ne şekilde olacağı ve buna benzer hususlar belirlenebilir. Ayrıca malın satış olanakları hakkında tahminler yapılabilir. Bu safhada çabuk bir karara varabilmek için genel pazarlama alanında karşılaşılabilecek üretim, fi-

nansman veya dağıtım gibi güçlükleri test pazarlamasından önce göz-önünde tutmak gerekir.

Test Pazarlamasında Kullanılan Kantitatif Yöntemler

Test pazarlamasından yararlı sonuçlar alabilmek için yalnızca bir malı belirli bir süre içinde sınırlı bir bölgeye sürmek, bu arada lokal reklâm medyaları yardımıyla tüketicileri motive etmek ve üsre sonunda satış durumuna bakarak test edilen malın piyasada tutulup tutulmayacağı hakkında fazla derine inmeden bir karara varmak yeterli değildir. Test pazarlaması masraflı bir iştir ve ancak böyle bir girişimden optimal fayda sağlandığı takdirde rantabl olur. Bu nedenle test pazarlamasında çeşitli kantitatif yöntemlerin uygulanması gerekir. Örneğin büyük bir mağazada satışa sunulan bir deterjan veya bir konservenin satışları konulduğu raftan etkilenebilir. Aynı şekilde biri için kabul edilen reklâm kriterleri diğeri için gerersiz olabilir. Bir malın en iyi satış yerinin, fiyatının, miktarının,

promasyon yöntemlerinin hep birlikte test pazarlamasında incelenmesi ve her biri için karar varmak gerekir. Pratikte bu cins kararların alınabilmesi için varyans analizi (3), faktör analizi, latin kare yöntemleri kullanılır.

Test pazarlaması kavramı Türkiye için oldukça yenidir. Zira lokal reklâm vasıtaları gelişmemiştir, büyük mağazalar azdır ve kullanılan yöntemler tanınmamaktadır. Ancak bu şartlar altında dahi büyük bir yatırım kararı vermeden önce test pazarlamasına girişmek özellikle artan iç ve dış rekabet şartları altında işletmeler bakımından çok yararlı olacak ve mahiyetini muhakkak ki fazlasıyla karşılayacaktır.

Yararlanılan Kaynaklar

- 1) P. M. Chisnall : Marketing Research, London, 1973.
- 2) C. T. Clark, Schkade : Statistical Methods for Business Decisions, Cincinnati, 1969.
- 3) W. G. Cochran, G. M. Cox : Experimental Designs.
- 4) O. İdil : «Sabit etkili deneylerde varyans analizi», İ. Ü. İşletme Fakültesi Dergisi, Cilt II, Sayı : 1, 1974.

Eğitim Sorunları

Hazırlayan : Zeki ERGİNSU

Gençliğin sosyoekonomik, psikolojik ve pedagojik sorunlarına çözüm getirecek, Bölge Yatılı Okulların etkin ve yaygın hale getirilmesi zorunlu bir yoldur.

Bizi dinlemenizi istedik, reddetiniz. Âdalet istedik, bunun anarşi olduğunu söylediniz. Özgürlük istedik, buna başıbozukluk dediniz. Yarattığınız korku ve umutsuzluğa eğilecek yerde, buna da komünizm adını takdiniz. Bizi yasal yollara baş vurmamakla suçluyorsunuz. Ama bu yolları kapayan sizsiniz. Güvensizlik ve ikiyüzlülük üzerinde temellenen bir üniversiteyi biz değil siz kurdunuz. Evet böyle konuşuyordu, 1968 tarihinde Kaliforniya «Berkeley Üniversitesi» öğrenci lideri,

1956 yılbaşı gecesi, Stokholm'da korkunç olaylar ortaya çıktı. 1963'de Paris'te Nation alanında 150.000 kişi toplum taşkınlığına girdi. Öğrencilerin yıkıcı ve şiddetli başkaldırıları sanayileşmiş ülkelerin hemen hepsinde memleketimiz de dahil görülmüştür. Netice gençlik huzursuzdur. Biz bu yazımızda huzursuzluğun nedenlerini memleketimiz şartları bakımından huzura yönelmenin yollarını incelemeye çalışacağız.

Eğer gerçekten, sürekli olarak değişikliğe uğrayan bir dünyaya insanın ayak uydurması isteniyorsa, öğretim sistemleri sürekli eğitim gerçeğini göz önünde tutmalıdır.

Eğitim süreci sürekli olunca,

başarı ve başarısızlık kavramlarının anlamı da değişecektir. Belli bir dönemde ya da belirli bir alanda başarısızlığa uğrayan bir bireyin karşısına hayatının başka bir döneminde yeni yeni fırsatlar çıkacak ve insan bir kere başarısızlığa uğradı diye bir kenara itilmecektir. Eğitimin amacı öğretilenler üzerinde bireyin düşünmesini sağlamak değil de, ona nasıl düşünüleceğini öğretmektir. Bu itibarla gençleri belirli bir mesleğe göre yetiştirmek değil, onları özellikle farklı mesleklerle, üretim biçimlerine, çalışma koşullarına ve yeniliklere uyabilmeğe hazırlamalıdır. Bu arada öğretmenlerin bilgi aktarma uzmanlığından çok eğitimci olmalarını sağlamak üzere öğretmen eğitiminde köklü değişimler yapılmalıdır. Ayrıca öğrenciler arasında yardımlaşma ve işbirliği gerçekleştirilmelidir. Çünkü gençler başkalarını eğitirken kendilerini de eğitmiş olurlar.

Dünya nüfusunun hızla artışı, özellikle gençlerin sayısının artmasından ileri geliyor. Unesco, Birleşmiş Milletler Örgütü tarafından yapılan bir incelemede 1960-2000 yılları arasında 15'den 24 yaşa kadar gençlerin sayısı 519 milyondan 1 milyar 128 milyona ulaşacak. Bu gençlerin dörtte üçünden fazlası gelişme yolundaki ülkelerin çocuklarıdır.

Unesco, bütün dünyadaki okullarda görülen öğrenimi yarıda bırakma ve sınıfta kalmaların tam dökümünü 1969 yılında istatistik olarak tesbit etmiştir.

Temel öğrenim, bilhassa kalkınma yolundaki ülkelerde evrensel olmaktan çok uzaktır. İlkokullar, 1967-1968 yıllarında ilkokula başlama çağında olan 100 çocuktan, Lâtin Amerika'da 70; Asya'da 55; Afrika'da 40 kişi okula başlamıştır. Bunun büyük bir kısmı tarım ülkelerinde tarımın başlama döneminde okuldan ayrılmaktadırlar.

Eğitimde diğer bir sorunda sınıfta kalmalardır. Bu durumda okula yeni gireceklere mani olmaktadır. Diğer bir sorunda öğrenimin yarıda bırakılmasıdır. Bu oran Libya'da % 50; Cezayir'de % 60'tır. Okulu bırakanların sayısı kentlere oranla köylerde daha yüksektir. Nisbetler memleketimizde de farklı değildir.

Öğrenci velilerinin sosyo-ekonomik aykırılıkları, bir çocuğun okula başlaması ile öğrenim hayatında başarıya ulaşabilmesi arasında sıkı bir bağ vardır. İktisadi işbirliği ve kalkınma örgütünün 1971 de (OECD) giriştiği incelemeler oldukça ilginçtir. İlk öğrenimden orta öğrenime geçişte, ve bunu takip eden öğrenimde giriş oranı düşmektedir.

Örneğin: Hollanda'da 1960 yılında okula yazılı 100 erkek çocuktan 67'si varlıklı sınıftan, 25'i orta sınıftan, 7'si alt sınıftandır. Bu oran kız öğrencilerde daha da düşmektedir. Daha önemlisi öğrenimin sürdürülmesinde oran gittikçe azalmaktadır.

İnsanın dünyaya geliş sebebi, aile ve çevrenin etkisi, okuldaki durumu, ve nihayet öğretim sonrası yeni istihdam sorunu; bütün bu sorunlar en küçük ayrıntılarıyla analiz edip çözüm getirmek çağımızdaki yetkililerin başlıca sorumluluğunu teşkil etmektedir.

Küçük gelirli ailelerde henüz çocuk sorunu, bilinçli bir duruma gelmemiştir.

Ailesi yanında ikamet edip, öğrenime devam eden çocuklar daha az başarılı olmaktadır. Ekonomik açıdan aile reisi, ısıtma ve aydınlatma masraflarını ancak bir oda için yapabilmektedir. Aynı odanın içinde aile fertlerinin birlikte oturması, yemek yemesi, misafir kabul etmesi, radyo dinlemesi gibi ailenin bütün yaşantısı bir odanın içinde geçmektedir. Bu yaşantı içerisinde öğrenci derse hazırlanma ve düşünme olanağını nasıl bulabilir?

Öğrencinin evden okula gidip gelmesi büyük bir zaman kaybına

sebeptir. Aynı zamanda kendin yaşantısını bu seyahat boyunca görmesi onu menfi yönden etkilemektedir. Bu da okula devamsızlığı artırmaktadır. Öğrenim ilerlediğinde bilgisi ve görgüsü artan çocuk, bilgi ve görgüsü artıran ana ve babanın yaşantısını değiştirmeye zorlar. Buna uyum gösteremeyen ailede, çocuk istenmeyen kişi durumuna gelir. Böylece çocuğun maddi olanaklarında azalmaya başlar, bunalımlar artar.

Devamlı tüketici durumunda bulunan çocuğun öğrenimi ve değişen yaşantısı aile reisinde bezginlik yaratır. Maddi olanakları azalan çocuk, öğrenimini sürdürmek için iş hayatına atılır. Ekonomik özgürlüğü elde eden bilinçli olmayan gençte maç seyretmek, kumar oynamak, kenar mahallelere devam etmek alışkanlık haline gelir.

Topluma şekil verecek onu daha uygar yöne götürecek olan geleceğin yöneticisi, daha şimdiden toplumun bataklığında irtifa kaybetmeye başlar.

Beslenme yetersizliği, hastalanan öğrencilerin tedavi yoksunluğu maddi olanak yetersizliği, kendini keşfedemediği için bir mesleğe yönelme olanağını bulamaması, devamsızlık, sınıfta kalmak, başarısızlık yüzünden kişisel eziklik ne-

ticesinde ailenin imkânsızlık yüzünden ve yöneticilerin ilgisizliği sebebiyle zihin yeteneklerine sahip fakat maddi olanakları olmayan gençlik kaderiyle başbaşa bırakılmıştır.

Bu umutsuz durumdan gençliği kurtarmak ve fırsat eşitliğini yaratmak için ilk öğrenimden yüksek öğrenime kadar yatılı okullar sistemini etkin ve yaygın kılmak, geri kalmış ülkelerde zorunludur.

«Üçüncü Dünyanın yardımcı bilim ve teknik» adlı yapıtın yazarı Pierre Rondiere'e göre, «bu yüzyılın sonunda gelişmekte olan ülkeler için en önemli olan konu, geri kalmışlıklarını en kısa süre içinde giderecek kestirme yolları bulmaktır. Kestirme yol olmadan, gelişmekteki ülkeler arayı kapatamaz; bilim ve teknik uygulanmazsa, kestirme bir yol bulunması söz konusu olamaz; eğitim ve yetiştirme olmayınca bilimin ve tekniğin uygulanması olanaksızdır. Öyleyse, eğitim olmadan kestirme yolu gerçekleştirmek söz konusu değildir.

Unesco'nun Genel Direktörü M. René Maheu, kesin olarak şunları ileri sürüyor: «Birçok ülkede.... öğretimin yokluğu ya da yetersizliğinden doğan zihinsel uyarım azlığı zihin sürecinin yavaşlamasına yol açıyor. Ayrıca, uygun yaşlarda

bilirli bilgiler edinilmediği sürece zihin geriliğinin aslâ ortadan kaldırılamadığını da biliyoruz».

Yatılı okullar sistemi, daha çok tarım ve sanayi işçilerinin yoğun bulunduğu kentlerde kurulmalıdır. Mevcut klâsik eğitim usulünü bırakıp uygar bilim ve tekniğin amaçlarına göre örgütlenmelidir. Eğitimde yarışmadan ziyade dayanışmaya öncelik verilmelidir. Tiyatro, Sinema, Televizyon, Müzik, Resim v.s., Güzel Sanatlar, Spor öğrenim süreci boyunca eğitim aracı olarak kullanılmalıdır. Neticede sıhhatli, insan-cıl duygularla dopdolu, ihtisaslaşmağa yönelmiş gençlerin yurt sahasına üretici olarak yayılması memlekete huzur getirecektir.

Bu örgütün finansmanı için 1) Ailelerin bütçelerine göre ücret talep etmek, 2) Eğitim vergisi koy-mak, 3) Beynelmilel örgütlerden yardım almak. Bunun önemini varlıklı memleketler itiraf etmektedirler. 1967'de, Birleşmiş Milletler Savunma Bakanı Robert McNamara, şöyle konuşuyordu: «Dünyanın zengin ülkeleri, büyük bir çaba harcamaz ve gezegenimizin iki bölümü arasındaki uçurumu kapamak için birlikte gayret göstermezlerse, aramızdan hiç kimse, kaçınılması olanaksız felâketler ve savunmamızı yıkacak şiddet hareketleri karşısında, ülkesini güvenlik içinde tutamı-

yacaktır. Varlıklı uluslarla yoksul ulusların arasındaki uçurumun yarattığı kaos, güvenliğimiz için atom bombasından daha tehlikelidir. Bu itibarla gelişmiş ülkeler ile geliş-

mekte olan ülkeler arasındaki uçurum daha da derinleşecektir. Bu mesafeyi kapatmak için atılacak ilk adımın eğitimden geçtiği besbellidir.

beciya

Almanya ve Türkler

Fuat SEVİM

Bugün Almanyada aileleriyle birlikte oturan Türklerin sayısı 600.000 aşmış durumdadır. Türkiye'de Almanya denince akla yalnız işçiler gelmektedir. Halbuki burada kimler yoktur? İktisatçılar, doktorlar, öğretmenler, görmüş geçmiş ve her nasılsa durumları bozulmuş kıbar Türk hanımları, ebeler, hemşireler, Anadolunun **üçra** yerlerinden gelmiş ve mahalli kıyafetlerini aynen muhafaza eden nineler, dedeler.!

Çocuklar.. Okuma yaşındaki çocukların çoğunluğu okumakta, çalışma olanağında bulamadıklarından metrolarda, sokaklarda, sigara ve içki içerek halkın üzerinde kötü tesir bırakmaktadırlar.

14-16 yaşında, yeni yetişme çağındaki bu türkler, yeni moda siyah uzun saçları omuzlarında, garip giyinimleri ile buradaki hipilerden hiçte geri kalmamaktadırlar.. Aynı yaştaki Türk kızlar ve kapıların önünde oynayan, hertürlü bakımdan yoksun küçük Türk çocukları da bu tabloyu tamamlamakta.

Burada almanlarla türkler çok sahada anlaşılamamakla beraber, bir çok türk erkeği alman kadını ile yaşarken, hiçde az olmayan sayıda türk kızıda alman erkekleriyle pek sıkı fıkıdır.

Doktorların çoğu hastahanelerde görev almış olup, az bir kısımda muayenehane açmıştır. Bunların bir kısmı yalnız türklerle bakmıya

yetkilidir, çok az bir kısımda almanlarıda muayeneye yetkilidir.

Bizi çok ilgilendiren iktisatçıların durumu hiçte parlak değildir. Bunların çoğu, konularıyla hiç ilgisi olmayan işlerde çalışmakta, ve iktisadi problemlerle ilgilerini her geçen gün yitirmektedirler. Halbuki bunlar, buraya bazı branşlarda ihtisas yapacaklarını umarak gelmişlerdi.. Almanya ile yapılan anlaşmalarda yüksek tahsillilerin durumu ele alınmadığından, bu şahısların hiç bir hak iddia etmeleride sözkonusu değildir.. yalnız Berlinde 6 fakültemiz mezunu bulunduğunu tesbit edebildiğimize bakılırsa, bütün Almanyada bir hayli iktisatçının çalıştığı tahmin edilebilir. İlgililerce Almanlar nezdinde yapılacak uygun bir teşebbüs, muktesep haklara riayetkâr görünen alman idaresinin bu desteksiz insanlar lehinde bazı kararlar almasına sebep olabilir.. Şöyleki: Bankalarda, maliyet muhasebelerinde, borsalarda, işletme yönetiminde, sermaye piyasası kurumlarında vs. iktisadi kuruluşlarda görev alacak iktisatçıların ve memleketimizin kârlı çıkacağı izah-
tan varestedir. Bu suretle memleketimizde henüz çok geri olan bazı konularda ihtisas yapılması devletimize asgarî masrafa malolacaktır.

Bizce, memleketimizin bugünkü realitesi karşısında, birçok mem-

lekete talebe göndermek yerine, üniversite mezunlarından, bizzat çalışarak ihtisas yapmak üzere eleman gönderilmesi daha verimli bir yol gibi gözükmektedir. Tabiatıyla üniversiteler için eleman yetiştirilmesi ayrı bir konudur.

İşçilerin durumuda islâha muhtaçtır: Türk işçilerinin gelir seviyesi alman ve diğer yabancı işçilere nazaran düşük olduğu gibi, hiç kim-
senin yapmak istemediği temizlik ve hamallık işleri türklerin çoğunluğunun mecburi kazanç vasıtasıdır. Oturdıkları evler ise Türkiyede kim-
senin düşünemeyeceği kadar kötüdür: Çok eski, izbe, banyosuz ve kalorifersiz, bir kaç daireye bir he-
lâ...

Her büyük şehir ve bu tip yabancı mahallelerinin teşekküle başlaması, bilhassa türklerin başlattığı Ford grevi ve kilise vs. kurumların, yabancı işçilerin sosyal durumunun islahı, okul ihtiyacının sağlanması gibi hususlarda hükümete baskı yapması, Almanyada yeni bir proleterya doğuyor korkusu, Hükümeti bu konularda yoğun çalışmaya zorlamış ve petrol krizinde gelip çatmasıyle, yabancı işçi getirilmesini durdurmanın nedeni olmuştur.

Almanyada türk işçisinin eline 6-7000.- TL. kadar para geçmektedir. Fakat fiatların her sene % 10 civa-

rında artması, maaş ve ücretlere yapılan zamların bunu karşılamaması, bir kısmında oto sevdasına kapılması, aylık kazançlarının çoğunun Almanyada kalmasına sebep olmaktadır. Tasarruf yapanlarda paralarını daha çok ev almak, arsa almak, geçimi takviyeye muhtaç ailelerine göndermek şeklinde kıymetlendirmektedirler. Fakat son zamanlarda, bazı güvenilir holding hisse senedi satışlarına karşıda, tarafımızdan, küçümsenmeyecek ilgi müşahade edilmiştir. Hükümetçe ve Müteşebbislerce Almanyada teşkilatlanma işi mühimsenmediğinden, Türk kalkınmasının büyük bir potansielden yararlanma fırsatını kaçıracığa benzemesi, çok esef edilecek bir olaydır.

Aşırı solun buradaki faaliyeti ve tehlikeside Türkiyede pek değerlendirilememektedir. Bunlar Türkçe yayın yapan Alman radyolarına, sendikalara, akla gelen ve gelmeyen her kilit noktasına yerleşmişler, her fırsatta Türkiyeyi kötülemektedirler.

Alman televizyonlarında bunların tesiriyle Türkiyeyi dünyanın en geri, en fakir ve en pis memleketi olarak göstererek, buradaki Türkleri müşkül duruma sokmaktadır. Din ayrılığının tesiriyle Türkler diğer yabancı işçilerdende ayrılmakta ve hor görülmeğe istenmektedir.

Artık televizyonda Türkiyeden bahsederken, Anadolunun en geri bölgelerini göstermek ve acır vaziyette: — Elektrik yok, su yok, kanalizasyon yok, % 60 halk okuma yazma bilmiyor.. Sefalet, fakirlik, yavgın halde.. denmesi âdet haline gelmiştir. Bu ve buna benzer programların, bizi tanımak olanağına sahip olmayan halk üzerinde tesirini göstererek, bizleri 2 ci sınıf ırk olarak görmelerine kadar varmaktadır.

Kısacası, Almanyada Türkiye'nin döviz kazancı çok, manevi kaybı ise pek çok demek hakikatin ta kendisidir.

Türklerin Avrupalının din taassubu karşısındaki trajik durumunu göstermek için iki misâl verelim: Türkler hakkında yapılan bir televizyon filminin ismi: Türkler ve insanlar; gene Türkler ait bir konuyu işleyen bir televizyon programında, bir Türkü seven kızın babası şöyle demektedir: — Başka bir yabancı olsaydı kızımın evlenmesine aldırmazdım, fakat bir Türkle aslâ!

Bu durumlar karşısında Türk Dış İşleri teşkilâtı hiçte yeterli değil... Özellikle Almanyada çok daha geniş ve seçkin bir kadroya acele ihtiyaç vardır. Bilhassa konsolosluklarda durum fecidir. Tıklım, tıklım vatandaşlarımız, 3-5 dakikalık

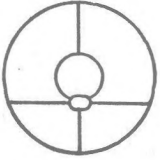
bir iş için saatlerce beklemekte ve çoğunluğu çok kalitesiz memurlar, işçilere yardımcı olacak yerde kötü muamele yapmakta ve hattâ horlamaktadırlar.

İşçi ateşelikleri bir kaç memurun masa başından akıl verdiği ve hiçte faydalı olamadığı, memlekete birer masraf kapısından başka bir şey değildir. Halbuki buradaki Türklerin en çok sıkıntı çektikleri Almanca bilmemeleri ve hukukçuların yardımına şiddetle duydukları ihtiyaç anında, işçilerimizin önüne düşerek faydalı olabilirler.

Ayrıca Türkiye Turizm ve Tanıtma bakımındanda Avrupada bir

varlık gösterememektedir. Komünist memleketlerin ve İsrailin bu konulardaki çabaları her türlü tahminin üzerindedir. Halbuki, dışardaki, dağınık, faydasız organizasyon yerine, dünyanın belli başlı memleketlerinde kuvvetli Turizm ve tanıtma merkezleri kurulabilir.

Yazımızı çok inandığımız kontrol fonksiyonuna değinmekle bitirmek istiyoruz: Aksaklık olduğu zaman değilde, devamlı işleyen bir kontrol mekanizmasının, bilhassa Amerikada görüldüğü biçimde, kurulamaması idaremizin aksak işleminin belirli bir nedeni olarak önemini sürdürmektedir.

Orta Doğu ve Türkiye'nin Ekonomi Politikası

Salim SAYAR

Genel Ekonomik Durum

1973 yılı dünya ekonomisinin bütünü için, istikrarlı bir yıl olmamıştır. Dünya milletlerinin ekonomik topluluklar, halindeki birleşmeleri, zaman zaman ekonomik çıkar çevrelerinin, gizli diplomasi faaliyetleriyle olumsuz yönde etkisini göstermiştir. Piyasa ekonomisine dayalı dünyanın başlıca sanayii bölgelerinde, iktisadi faaliyetlerde yavaşlama, bölge ülkelerinin toplam mal ve hizmet üretimlerindeki gerilemeler, bununla ilgili fiatlarda aşırı yükselmeler, enflasyonis baskı dünya ekonomisinde etkisini sürdürmüştür.

Piyasa ekonomisine dayalı sanayi memleketlerin, enflasyonis baskıları kaldırabilmeleri için, ekonomilerine türlü yollarla, atılımlı kararlar almışlardır. 1973 yılının son aylarında, dünya toplam mal ve hizmet üretim hacminde sert çizgilerle düşmeler görülmüş, bu gerilemeye paralel olarak ticarete ki gerileme de belirli zaman fasılası ile yavaşlamıştır.

Uluslararası mal akımındaki bu duraklama, gelişme halindeki başlıca ülkelerin gelir kaynağını teşkil eden önemli ihraç mallarının birim fiatlarında, bir gerileme nedeni olmuş, bu gelişmeler iktisa-

den toparlanmaya çalışan milletlerin ödemeler dengesini etkilemiştir.

Ekonomileri merkezi plânlamaya bağlı, Doğu Avrupa ülkelerinde, toplam safi maddi hasıla artışının oranı, daha önceki yılların gerisinde kalmıştır. Yeni Plân hedeflerine uygun olarak, bu ülkelerde tüketim malları imal eden sanayi kolları yatırımlarına ağırlık verilmiş ve hizmet, turizm sektörü lehine bazı düzenlemelere gidilmiştir.

Sanayileşmiş batı ekonomilerindeki ekonomik yavaşlama, istihdam politikasını olumsuz yöne etkilemiş, istihdam hacminde daralmalar görülmüştür. Piyasa ekonomisine dayalı batı ülkelerinde, konjonktürel gerilemelerin, tam bir duraklamaya dönüşmesini önlemek ve istihdam hacmini genişletmek amacıyla, nisbi genişleme politikasına gidilmiştir.

Dünya siyasal doğrultusunda, 1973 senesi son aylarındaki gelişmeler, 1974 senesi ekonomik, siyasal durumu etkilemiştir. 1972 yılında A.B.D. nin siyasal, ekonomik perestisi düşüyordu. Japonya, A.E.T. nun itibarı yükseliyordu. Bütün dünya basını, yeni bir «Avrupa Gücünün» doğduğunu, bu gücün iki kutuplu dünyanın siyasal ve ekonomik faaliyetlerini etkilediğini, bu etkin kutuplara Japonya ve İKta ÇİN'i

ile beşli kutuplaşmanın olduğu, dünya basınında kabul edilmişti. Bu tabloyu Orta Doğu savaşı, etkilemiş, 1974 senesi dünya ekonomik ve siyasal sahnesinde etkili olan, iki süper siyasal kutup ortaya çıkmıştır. Orta Doğu savaşı Japonya ve Batı Avrupanın zafını yüzeye çıkarmıştır. Arapların başlattığı «Petrol Ambargosu» başta esas olarak A.B.D. ni hedef olarak almakla beraber, Japonya ve Batı Avrupa ekonomilerini ağır şekilde yaralamıştır.

Bu ekonomiler Orta Doğu petrolüne çok bağımlıdır. Güçlü, doğal ekonomik kaynaklardan yoksundur. Batı Avrupa ve Japonyanın ödemeler dengesi «Petrol Ambargosu» nedeniyle çok etkilenmiş, petrol kısıtlaması ve petrol fiatlarına yapılan zamlar, bu devletlerin paralarının değerini düşürmüş, Fransa fiili bir devaluasyon olan, parasını piyasada dalgalanmaya bırakmıştır. A.B.D. ekonomik, coğrafi durumu ve doğal kaynakların zenginliği nedeniyle, bu ekonomik sarsıntıdan, etkilenmemiş, doların değeri artmış, dünya politikasındaki siyasal etkisi çoğalmıştır.

Petrol bunalımı ve onun yol açtığı ciddi ekonomik sorun Avrupa ülkelerini çok güç ekonomik duruma düşürmüştür. Avrupada sağlanması istenen birlik çökmüş, ekonomik ve siyasal sorunlarda iş birliği

yapmak yerine, kendi başlarına hareket etmek yolu seçilmiştir. Ambargo ve fiat zamları karşısında ortak bir politika üzerinde birleşmemiştir. Avrupa ülkeleri, Avrupa ekonomik ve Siyasal birliği 974 yılı başında sadece bir idealden ibaret kalmıştır. 18. Aralık. 1971 tarihinde batı ülkelerinin, uluslararası ödemeler ilişkileri üzerindeki belirsizliği kaldıran anlaşmanın esas olan, paralarının dalgalanmasına son verilmesi önerisi artık tarihe karıştıyordu. İktisadi ilişkilerdeki güvensizlik, sermaye piyasasının dalgalanması, arzulanan iktisadi canlanma, Batı Avrupa için uzaklaşmıştı. Bu ülkelerde yürürlükte olan iktisadi politika tedbirleri, birbirleriyle çelişen ve uzlaşması güç bir mekanizma ile çalışmaktadır.

Petrol Ambargosu ve fiat yükselmesi, maliyet artışlarını meydana getirmiş, geniş ölçüde enflasyon baskıları Batı ülkelerinde ağırlaştırmıştır. Ücretleri sınırlama ve dondurma tedbirleri, istihdam hacmini etkilemiştir. Bu ekonomik gelişmeler, yabancı işçilerin çalışma sahalarının daralmasına yol açmış, Batı Avrupadaki türk işçileri bu durumdan çok etkilenmiştir.

Doğu ve Batı Avrupa ülkeleri arasındaki iktisadi ilişkiler 1973 senesinde yoğunlaşmıştır. Plânların hazırlanmasında Doğu Avrupa ülkelerinde iktisadi hesaplarla ilgi-

li, siyasi çıkarlara da yer verilmiş, plânlarında esneklikler yapılmış, Doğu Avrupa ülkeleri Batı ile sanayi alanlarında, gittikçe artan ilişkiler kurmuşlardır. A.B.D. ve Sovyet Rusya uzun vadeli ve geniş hacimli bir ticaret anlaşmasının gerçekleşmesinde mutabakata varmışlar ve bazı politik yatırımlara girişmişlerdir.

ORTA DOĞU'da SAVAŞ VE BARIŞ, DENGELİ POLİTİK OYUNLAR :

İnsanlık tarihi kadar eski olan savaş, milletlerin veya aynı ülkenin iki teşkilâtı arasındaki -buna iç savaşta diyebiliyoruz- barış yolu ile elde edemediği bir hakkı kuvvet zorru ile almak istediklerini kabul ettirmek veya başkalarının isteklerine boyun eğmemek amacıyla girişilen kuvvet denemesine denir. Savaş insanlığın tabii hasletlerinden doğmuş olduğundan, insanlık tarihi kadar eskidir.

Yeni çağlarda savaş, milletlerin oluşumuyla, sınırlarını genişletmesi veya korunması amacıyla yapıldı. Günümüz dünyasında savaş çok girift nedenlere dayanmış, savaş olguları dünyamızda, devletlerin ekonomik olgulara önem vermeleri, nedenleri olmuştur. Zamanımızda atom gücü savaşın genişleme alanını etkilemekte, fakat in-

sanlık kadar eski olan savaş kavramı zihinlerden silinmemektedir. Bölgesel savaşlar, bu savaşların neticesi ekonomik sosyal krizler, önümüzdeki yılları etkiliyecek, bir olanak görülüyor günümüzde.

Geçen senenin ekim ayının 6 sında Mısırlı kuvvetlerin Süveyş kanalının doğu yakasına geçtikleri ve Suriye kuvvetlerinin Golan tepelerinde ilerlemeye başlamaları, İsrail ile araplar arasında yeni bir savaşın başladığı dünya kamu oyuna bildirildi. Savaş tabii iki süper devletin anlaşmasıyla durduruldu. Bundan sonra taraflar arasında diplomatik savaş başlamıştı. Bu savaşta petrol silâhı taraflarca gene önemli bir rol oynuyordu. Savaşın başlangıcında petrol üreten arap ülkeleri, İsrail kuvvetlerinin işgal ettiği topraklardan çekilene kadar, belli oranlarda, her ay petrol üretiminde, azaltma yapacağını karar altına almışlardı.

Araplar petrol silâhını İsrail'e karşı kullanırken, bundan en çok etkilenen İsrail ve dostu A.B.D. değil, petrolün % 90 nı arap ülkelerinden sağlayan Avrupa devletleri oldu. Avrupa ucuz ve bol bir şekilde ithal ettiği arap petrolünden, ikinci dünya savaşından sonra devamlı olarak ekonomik refaha doğru çok hızlı ilerlemiş, harap ve yıkılmış durumdan kendisini kurtarmıştır.

Petrol bunalımı, enerji krizi endüstrileşmiş zengin ülkelerin tüketimini azaltmaya, kemerlerini sıkmaya zorladığı gibi, az gelişmiş ülkelerin kalkınma temposunda etkillemiştir. Dünyada mevcut siyasi birliklerde, bu etkilenişin alanına girmişti artık. Atlantik ilişkileri üzerinde mevcut ekonomik ve siyasi gelişmelere göre düzenlenmesi hususunda görüşler ileriye sürülüyordu. Amerikanın zengin doğal kaynakları üstünde, yeni bir dünya düzeni kurulmalıydı, bunu bütün dünyanın siyasi ve ekonomik olayları kanıtlamıştı artık. Orta Doğu savaşı ekonomik gerçekleri su yüzüne çıkarmıştı. Amerika, Rusya ile anlaşıp savaşı durdurmuş, Avrupa'daki üstlerine alârm vermişti, müttefiklerine danışmadan, A.B.D. Rusya ile pazarlık edebiliyordu, ilerde olacak siyasi yatırımlar için.

A.B.D. nin yılda 3 milyar dolar açık veren Avrupadaki savunma harcamalarına, ölçülü bir şekilde Batı Avrupa ülkelerinin katılması isteniyordu. Avrupanın nüklüer enerjiyi tek başına gerçekleştirilmesini, kendilerine çok pahalıya mal olacağını, A.B.D. Avrupalı müttefiklerine izah ediyordu.

Ekonomik doğal kaynakların ve stratejik ham maddelerin hacmi savaş ve barışın seyrini değiştirdiği gerçeği bir kez daha dünyanın siyasi olaylarında ispatlanmıştı artık.

Ve 1974 yılının başında dağınık bir Avrupa vardı.

Ekonomik kaynakların zenginliği, teknik üstünlükle verimlendirildiğinde, siyasi üstünlük sağlanabiliyordu. 1974 yılında stratejiler değişiyor, bütün teknik ve ekonomik imkânlardan yararlanmak ve sürekli olarak, seferi durumda olmak, bu yeni stratejinin temelini teşkil ediyordu. Son siyasi olaylar bu prensipler üzerinde inşa ediliyordu. Orta Doğu savaşı, büyük bir toplumu, Arap toplumunu şuurlandırmıştı, petrol bağımsızlıklarını elde edebilmek için, batı dünyasına karşı, arapların meydana getirdiği bir setti.

TÜRKİYENİN EKONOMİK GÜCÜ VE POLİTİKASI NE OLMALIDIR :

Türkiye orta doğudaki tarihten gelen etkinliğini, giderek bu bölgedeki siyasi faaliyetlerin canlılığı ile artırmalıdır. Türkiye Orta Doğu'da ekonomik ve siyasal cephesiyle bütünleşmeli bu dönemde. Orta Doğu ülkelerinin bizlere olan açık pazarlarına ekonomik köprüler kurulmalıdır.

Petrol üreten ülkelerin yüzde yüzü aşkın «yeni kârlarını» kullanmalı yeni Türk Ekonomi politikası. Örneğin 1972 de 3 milyon dolar

(42 Milyar lira) gelir sağlayan Suudi Arabistan'ın bu yıl 20 milyar dolara (280 milyar lira) para geçecektir. Aynı durum Katar, Abu Dahi, Kuveyt, Libya, Irak, İran körfezindeki emirliklerde mevcut olup, bu ülkelerde zengin döviz rezervleri bulunmaktadır. Bu devletlerin bu parayı harcıyacak ekonomik ihtiyaçları bulunmamaktadır. Ve Türkiye sanayileşmekte «Atide bir güneş gibi medeniyet ufkunda doğmaktadır» bu gerçek yeni Türk Ekonomi politikasında dikkate alınmalıdır. Bütün zengin Avrupa ülkelerinin bir yarış haline getirdikleri, zengin petrol ülkelerinin döviz kaynaklarından yararlanma, yarışına vakit geçmeden biz türklerde katılmamız.

Sanayileşmemizi hızlandırmak-Orta Doğu bölgesinde, tarihsel gücünü kazanacak olan Türkiye, bölgedeki sulhun dengesi olacak, Dünya ekonomisindeki sağlam yerini alacaktır. Memleketimizde mevcut hafif sanayi kollarını da peşinden sürüklenmesiyle iş sahalarının açılması mucizesi gerçekleşecek, işsizler ordusu eriyecek, Türk ekonomisi, dünya refah ekonomileri seviyesine erişecektir.

1973 yılında ekonomik göstergeler, genellikle ekonomimizde bir canlılığa işaret etmektedirler. Sanayinin milli gelirdeki payı 1927 de % 10 nu geçmezken, 1958 de %

27 ye yükseldi ve 1977 de % 40 ki
aşacağı tesbit edilmiştir.

Bugün Türkiye de işletmelerin büyük çoğunluğu özel sektöre ait küçük işletmeler biçimindedir. Büyük işletmelerin çoğunluğu modern işletmecilik yönünden yoksun çalışmakta, istihsalde bulunmaktadır. Ülkemizde sanayi etkinliği bakımından Marmara Bölgesi başta gelmektedir. Bunun başlıca sebebi, ülkede en büyük sanayi merkezi olan İstanbul'un burada yer almasıdır. Türkiye Ekonomi politikasını, en önemli reformlarını bölgeler arası ekonomik dengesizliği kaldırmaya tevcih ettiği zaman, yurt kalkınmasını gerçekleştirecektir.

Ülkemizde ağır sanayi cumhuriyet döneminde plânlanmış, önemli atılımlar yapılmıştır. 1937 de Karabük Demir Çelik Fabrikası, 1951 de Murgulda Bakır İşletmeleri, Kırıkkale'de Savaş Malzemeleri Fabrikaları, 1965 te Karadeniz Ereğli'sinde İkinci Demir ve Çelik Fabrikası kurulmuştur. Seydişehirde Alüminyum elde edecek bir maden fabrikası, Eskişehir, Adapazarı, Kayseri ve Sivas'ta demiryolu fabrikaları ki buralarda yolcu ve yük vagonlarıyla lokomotif onarımı yapılmaktadır. İstanbul ve Bursa yakınlarında otomobil montaj fabrikaları kurulmuştur. Memleketimizdeki ağır sanayi istihsal vasıtaları istih-

saî eden kollara yönelmeli, dünya piyasalarına dönük çalışmalıdır.

TÜRKİYE GEMİ İNŞA SANAYİİ

Türkiyenin ekonomik sütrüktürünü değiştirecek olan, sanayii Gemi İnşa sanayiyidir. Ülkemizde istihdam hacmini düzenliyecek, bölgeler arası ekonomik bağlantıyı kuracak, çözüm bekliyen ekonomik problemleri halledecek sanayi kolu yıllardan beri ihmal edilmiş olan, gemi inşa sanayi sektörüdür. Gemicilik sanayi bir ağır sanayi kolu olup, birçok yan sanayi mamullerinin kullanıldığı bir pazar yeridir. Sağtan başlayarak, elektronik cihazlara kadar ve nüklüer gücün en son teknik imkânları gemi inşa sanayinde toplanmaktadır. Bu nedenle memleketimizde bu sektörün, dünya ileri memleketlerin düzeyine çıkartılması, ülkemizi orta doğu ülkeleriyle bütünleştirecek, yeni bir ekonomik güç yaratacaktır. Gemi inşa sanayi, diğer sanayi kollarına öncülük ederse, onları arkasından sürükleyin çeken, Türkiye'yi kısa zamanda modern ekonomi düzeyine ulaştıran bir güç olarak, sanayimizde yerini almalıdır. Türkiye'nin Ticaret filosu, Groston olarak, çok düşük bir sırayı işgal etmektedir. Dünya milletleri içinde Afrika Somali Cumhuriyetinden sonra 37 ci sırayı işgal etmesi her halde gurur verici bir durum değildir. Denizler-

de küçük bir kıyısı dahi olmıyan İs-
viçrenin 304 DWT luk bir filoya sa-
hip olduğu belirtilirse, bu sahadaki
durumumuz meydana çıkar. 19 cu
yüzyılda dünya filo tonajında 2 ci
sırayı elinde bulunduran Türkiye
böylemi olmalıydı?

Hangi yönden olursa olsun ge-
mi sanayine öncelik tanımak, bu-
günkü dünya ekonomik konjonktü-
ründe, kaçınılmaz ekonomik yoldur.

Memleketimizin ekonomisi, is-
tihsal vasıtaları, istihsal eden ağır
sanayi sektörüne yönelmesi, mev-
cut iş gücü potansiyelini emen e-
konomik sürecin hazırlanması, ge-
mi inşa sanayinin dünya klas mü-
esseselerinin, tesbit ettiği ölçüler-
le çalışmasıyla gerçekleşecektir.
İstihlâk ve hizmet ekonomisinden,
istihsal ekonomisine yönelmenin,
projelerinin, plânlarının hazırlanma-
sı ve bunların gerçekleşmesi Türk
sanayinin atisi için şarttır. Montaj
sanayi oyunlarına son vermek ve
bunun memleketimize sebep oldu-
ğu miyarlarca döviz kaybını görme-
nin zamanı artık gelmiştir.

Kalkınma iddiasındaki Türkiye'-
de tek ve mutlak çıkar yolun sana-
yileşmek olduğunu belirtmiştik. Sa-
nayileşirken en önde görülmesi ge-
reken sektörün gemi inşa sanayi
olduğunu unutmamalıdır. Tersane-
lerimizde gemilerin işçilerimiz ta-
rafından yapılması kadar normal bir

ekonomik yol ve prensip düşünüle-
mez. Memleketimizde gemi alım
ve satımı büyük ölçüde devlet tara-
fından yapılan gemiler yurdumuza
milyarlar kazandırdığı gibi, istih-
dam hacmini düzenleyici bir regü-
latör fonksiyonunuda gerçekleştiri-
miş olacaktır. Gemi yapımında işçi-
lik en büyük bir maliyet unsurudur.
Türkiye'de işçilik ucuzdur, dışardan
alınacak gemilerden daha ucuz ge-
miler yapmak olanakları memleketi-
mizde mümkündür. Ve büyük dö-
viz kazancı, gemi inşa sanayi mem-
leketimize sağlayacak, dünya eko-
nomisine köprüleri gemi inşa sana-
yi kuracaktır. Biz buna inanıyoruzki
gemi inşa sanayi memleketimizde
gerçekleşirse, dünya ekonomisinde
büyük bir aşama yapılmış olacaktır.

Tersanelerimizde gemilerimiz
inşa edildiğinde:

a) Döviz tasarrufu sağlanacak,
bu tasarruf Türk yeni yatırımları-
na kanalize edilecektir.

b) İthalât ve ihracatta, büyük
yekûn tutan, navluna ödenen mil-
yonlarca döviz kaybı önlenmiş ola-
caktır.

c) İstihdam hacmi düzenlene-
cek iş gücü rasyonel ekonomik
faktörler tevcih edilerek, işsizlik
önlenecektir.

d) Gemi inşa sanayi ile yan
sanayi kolları gelişecektir. Türk e-

konomisi istihsal sektöründe bir devrim yaratarak, istihsal vasıtaları sanayi koluna yönelinecektir.

Türkiye'nin üç tarafının denizlerle çevrili olması, güçlü bir ticaret filosuna sahip olmasını zorunlu kılmakta, bunun için gemi inşa sanayinin engeli dar boğazların giderilmesine çalışmak, bugünkü ekonomik durum bakımından Türkiye için şarttır.

Dar boğazların giderilmesinde,

a) Denizcilik Bankası ve özel sektör tersanelerinin, modern işletmecilik esaslarına göre çalıştırılması, gemilerimizin kendi tersanelerimizde yapılması.

b) Gemi inşa ederek, gemi ihraç imkânları üzerinde kesinlikle durulması.

d) Denizcilik için gerekli ithal malzemesine gümrük muafiyeti uygulanmalıdır.

e) Denizcilik sahasındaki kredileri organize eden «Deniz Kredi Bankası» kurulmalıdır.

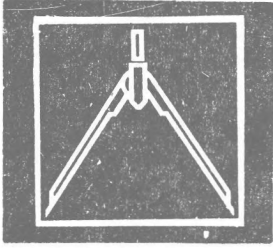
f) Deniz işletmeciliğinin her sahasında mevcut eğitim eksikliğinin giderilmesine çalışılmalı.

h) Gemi inşası için gerekli malzemenin sağlanmasında süreklilik sağlanmalı.

m) Tersanelerin kapasitesi genişletmeli, mevcutların yapımını sür'atlendirmeli, yenilerinin yapılmasına başlanmalıdır.

SONUÇ :

Türkiye, Atatürk'ün «Türk, Yüksek Türk senin için yükselmenin hududu yoktur» düsturunu, ağır sanayi memleketinde gerçekleştirmekle, Gemi inşa sanayini modern çağın icaplarına göre kurmakla, dünya ekonomilerine ispat edecektir.

Yeni Para Sistemi Çalışmaları

Celâdet MORALIGİL

**Union de Banques Suisses'in
bülteninden çevrilmiştir.**

13 ocaktan 19 ocak 1974 tarihine kadar Uluslararası Para Fonunun yirmi önemli üye devletinin maliye bakanları ve merkez bankası presidentleri Roma'da para sistemi reformu üzerinde müzakerelerde bulundular. Para Fonu çevrelerinden edinilen bilgilere göre, Fransa'nın muhalefetine rağmen, altının yerini alacak ve on dört ülkenin paralarından oluşacak bir fonun, yeni para düzeninin esas olması üzerinde mutabakata varılmıştır. On dört ülkenin millî paraları, o ülkelerin dünya ihracatındaki

payları oranında fona iştirak edecek. Söz konusu olan ülkeler şunlar : A.B.D., Federal Almanya, Japonya, İngiltere, Fransa, Kanada, İtalya, Hollanda, Belçika, İsveç, Avustralya, Danimarka, Suudi Arabistan ve Avusturya. Özel çekim hakları yeni dünya para sisteminin ortak paydası olarak, üye paraların resmi paritelerinin temelini teşkil edecek. Buna mukabil özel çekim hakkının değeri, adı geçen on dört millî paranın oluşturduğu fon tarafından belirlenecek. Bu suretle eski Bretton Woods sisteminin temeli

olan altın ve Amerikan doları ikilisi, paralar kokteyli ve özel çekim haklarıyla telâfi edilmiş olunuyor.

Reform plânı aynı zamanda döviz rezervlerinin değer istikrarını da hedef edinmektedir. Bir yanda parite sebetinde Uluslararası Para Fonunun bütün önemli paraları bulunduğu, diğer yanda fonu oluşturan millî paralardan bir veya bir kaçının değerinin yükselmesi aksi yönde diğerlerinin devalüasyonu demek olacağından, fon, döviz rezervlerini, fona katılan paraların paritelerindeki önemli dalgalanmalarda dahi nisbeten stabil tutabilecektir. Örneğin, ABD dolarının parite paketinin % 20 sini oluşturduğu farz olunursa, doların % 10 oranında değerlendirilmesi halinde, özel çekim hakkının amerikan parasıyla ifade olunan değeri sadece % 2 yükselecektir. Bu durumda bir banknot bankası özel çekim hakkı tahtında bulunan döviz rezervlerinden sadece % 2 kadar değer düşme kazancı; buna karşılık ABD doları olarak saklanan rezervlerinden % 10 kadar kazanç sağlayacaktır. Doların devalüe edilmesi halinde ise aynı banknot bankası döviz rezervlerinin terkibine göre farklı oranda revalüasyon zararına uğrayacaktır. Paralar kokteyli içinde belirlenen özel çekim haklarının işlemesi ekonomik bakımdan makul çerçeve içinde kalırsa - ki bu halde

özel çekiş hakkı aranan bir rezerv aracı demektir - banknot bankalarının döviz rezervlerini mümkün olduğu kadar özel çekim hakları içinde tutmalarında bir hayli menfaatleri olacaktır. Bununla beraber yakın bir gelecekte özel çekim hakları ticaret ve intervensiyon vasıtası fonksiyonunu yerine getirebilmeyeceğinden, banknot bankaları önemli miktarda dolar ve Avrupa para bloğu paralarını «working balances» olarak saklamak zorunda kalacaklardır.

Teklif olunan dünya para düzeninin fonksiyonlarını başarabilmesi yönünden küçümsenemeyecek bir tehlike, sisteme katılan paralar paritelerinin birbirinden uzaklaşmalarıdır. Örneğin bazı paraların değerlerinin mükerreren düşürülmesi ve buna mukabil bazılarının değerinin yükseltilmesi halinde, özel çekim hakları değerinin nisbeten mustakar kalmasına rağmen, değeri yükseltilen ve düşürülen paralar arasındaki fark öyle bir ölçüye erişecektir ki, banknot bankaları döviz rezervlerini artık değeri istikrarlı özel çekim hakları şeklinde değil bilâkis değeri yükselen döviz rezervleri şeklinde muhafaza etmek yoluna gideceklerdir. Binaenaleyh bir paralar kokteyli içinde tasrih olunan özel çekim hakkı, sadece eparite değişmelerinin cüz'i ve mütakabil olması halinde dünya pa-

ra sisteminin değeri stabil temelini oluşturabilir.

Yaygın ve devam eden enflasyonist ortamda dünya para sisteminin sun'i olarak stabil tutmak fikri, entelektüel açıdan büyüleyici olmasına rağmen, kullanma değeri bakımından çok mütevazidir. Sun'i olarak yaratılmış bir rezerv vasıtası dünya para nizamına mustakar bir temel olarak hizmet edemez. Plânlanan paralar kokteyli yalnız başına - optik ve statistik

değer istikrarına rağmen - farklı enflasyon oranlarının, ödeme bilançosu bozukluklarının ve para krizlerinin oluşmasına mani olamayacaktır. Ödeme bilançoları kronik olarak açık veya fazla veren ülkeler resmi döviz rezervlerinin azalan veya artan mevcutları karşısında aynen Bretton - Woods sistemindeki zorluklarla karşılaşacaklardır. Dünya para sisteminin temel sorunu bu reform önerisiyle çözümlenmemektedir.

1972 - 73 de Yatırım Ortamı

Çeviren : Dündar MURADOĞLU
(T. C. Merkez Bankası
Teftiş Kurulu Bşk.)

Son on iki ay zarfında malî piyasalar ile kambiyo piyasalarında mevcut olan aşırı derecedeki bozukluklar sona ermemiştir. Bu dönem, önemli ve spekülâtif sermaye hareketleriyle kambiyo hadlerinin göze çarpan bir biçimde yeniden ayarlanmaları, birçok büyük ülkede sermaye kontrolünün ve diğer güdümlü tedbirlerin artırılması,

dünyanın belli başlı paralarına ait hadlerin yumuşatılması veya dalgalanmaya bırakılması ile özellikle arz etmektedir. Bu tedbirlerin çok kararsız bir mali ortamın meydana gelişinde payı olmasına ve söz konusu tedbirlerin uluslararası ticaret ve yatırımların taşıdıkları riskleri artırmış bulunmalarına rağmen, kalkınmakta olan ülkeler gibi gelişmiş memleketler de ekonomik ve yatırımlarla ilgili gerçekleştirmelerinde şaşırtıcı bir güç ve dayanıklılık göstermişlerdir.

(*) «Société Financière Internationale» (Uluslararası Malî Ortaklık) ın 1973 yıllık raporundan alınmıştır.

Not : Uluslararası Malî Ortaklık Dünya Bankası grubunun üyesidir.

Avrupanın sanayi ülkeleriyle Kuzey Amerikada 1971 sonuna doğru başlayan ekonomik kalkınma 1972 de hızlanmıştır. Sanayi ülke-

lerinin bir çoğunda uygulanmış bulunan malî politikaların hareketliliği ekonomik büyümenin bu yeni atılışını teşvik etmiştir. Bundan başka, tamamen kullanılmamış olan önemli üretim olanaklarının varlığı sınaî istihsalin hamle yapmasına imkân vermiştir. 1972 sonuna doğru ve 1973 başında fiili yatırım ve tüketim harcamalarında hissedilir bir artış müşahade edilmiş ve çevrimsel, kalkınma yüksek bir konjonktürün ölçülerini göstermeye başlamıştır ki bu da en önemli sanayi memleketlerinden bazılarında kuvvetli enflasyonist basınçlar yaratmıştır. 1972 de sanayi ülkelerinde gerçek ekonomik büyüme haddi % 5 ile 6 ve fiat yükselişlerinin ortalaması % 4 ile 5 arasında bulunuyordu.

Tümü itibariyle 1972 yılı, kalkınmakta olan ülkeler bakımından da müsait bir sene olmuştur. Sanayi memleketlerinde iktisadi faaliyetin artışı, en önemli tüketim bölgelerinde arz yetersizliği ve diğer etkenler ham madde piyasalarının daha sağlam bir duruma gelmelerine yardımcı olmuşlardır. Şayet 1972 deki fiat yükselişleri, sadece tarımsal ürünlere, özellikle besnile ilgili olmayan, yönelmiş bulunsaydı maden fiatları da çok değişmemiş olacaktı. 1973 de fiat yükselişlerinin, madenleri de kapsayarak, çok genelleştiği görülmek-

tedir. Bununla beraber, temel ürünler piyasalarıyla ilgili bu iyileştirmenin sonuçları her yerde aynı olmamıştır, ilk madde üreticisi ülkelere ait ihracatın, A. Birleşik Devletleri doları ile % 13 e yakın artışı şaşırtıcı olmuştur. 1972 de petrol üreticisi bulunmayan ve kalkınmakta olan ülkeler, sanayi memleketleriyle yaptıkları alış-verişlerde toplam 5 milyar dolar dolayında ödemeler fazlası kaydetmişlerdir. Bu ise cari hesap bakımından toplam açığın belirli bir azalışını ve bu ülkelere ait kazançların sermaye olarak artışı ifade etmektedir. Buna göre, petrol üreticisi ülkelerin fazlalıkları da ilâve edildiğinde, 1972 de kalkınmakta olan dünya, tümü itibariyle, 8 milyar dolar civarında bir ödemeler fazlası elde etmiş bulunmaktadır.

Ticaret ve Yatırım Akımı :

Kalkınmakta bulunan ülkelere olduğu kadar sanayi memleketlerin de de ekonomik faaliyetin hızlanması, 1972 de ticari mübadelelere ve uluslararası yatırımlara güçlü bir hareketlilik vermiştir. 1972 de dünya ticareti gerçek değer olarak % 10 a yakın bir yükseliş kaydettiği sırada kalkınmakta bulunan ülkelere ait kaynakların tüm payı (euro-paralarla alınan krediler hariç), 1971 dekine kıyasla % 7 ye yakın bir fazlalıkla, 19 milyar doları aşmıştır. O C D E, kalkınma-

miş ülkelere doğrudan doğruya gerçekleştirilen bu kaynak transferinde özel sermaye tutarının, 3,8 milyar doları aşağı yukarı bir önceki yıla ait yabancı özel yatırımın aynı olmak üzere (buna petrol kesimindeki yatırımlar dahil fakat kendileriyle alış-veriş yapılan ülkelere alınan krediler hariç bulunmamaktadır), 8,3 milyar dolara vardığını tahmin etmektedir.

Petrol kesiminin dışında doğrudan doğruya gerçekleştirilen yabancı özel yatırımların tutarı hakkında elde yeni rakamlar bulunmamaktadır, anak 192 nin verileri bunun7, son üç yılın ortalaması takriben 1,8 milyar dolardan çok farklı olmadığını düşünmeğe imkân vermektedir. Brezilya, İran ve Endonezya gibi kalkınmakta olan bazı ülkelerde özel kesim bütün gücü ile gelişmiştir ve bu memleketler 1972 de en çok yabancı sermaye alan ülkeler arasında bulunmaktadırlar. Diğer memleketlerde olduğu gibi bunlarda da yabancı sermaye ile mahalli teşebbüsler arasındaki işbirliği, çoğu kez beraberçe girilen projelerin çerçevesi dahilinde ifa edilmektedir.

Kalkınmakta olan memleketlerin bazıları yabancılara ait teşebbüslerdeki iştirak hisselerini artırmak olanaklarını aramışlardır. Bununla beraber söz konusu ülkeler, daha önce yerleşmiş teşebbüslerin

mevcudiyeti halinde, yabancı yatırımların devamlı akışını durdurmak amacıyla, bu politikaların hakkaniyetle tatbiki lâzım geldiğini gittikçe daha iyi anlamışlardır. Bu arada bazı yabancı yatırımların kayıtsız şartsız millileştirilmesi vakıası da olmuştur, fakat genellikle ilgili hükümetler makul bir tazminat ödemeyi taahhüt etmişlerdir. Bundan başka yatırımlara ilişkin bazı anlaşmazlıkların karara bağlanması hususunun Bolivya, Zair, Sudan, Irak ve Brezilya gibi ülkelere iyi yolda olduğu görülmektedir; diğer hallerde ise, görüşme ve karara bağlama safhasının yaklaştığını ümit etmek imkânı hasıl olmuştur, Cezayir, Mısır, Sudan ve Sri Lanka (eski adı ile Seylân) gibi bazı ülkelerde kamu idarelerinin belli alanlara yabancı özel yatırımlar yapılmasına yeniden ilgi duydukları görülmektedir. Hasılı, 1972 de kalkınmakta bulunan ülkelere yatırım yapılması bakımından durum cesaret verici olmuştur.

Kalkınmamış Ülkelerin Euro - Paralar Piyasasındaki İşlemleri :

1972 de uluslararası piyasalarda parasal düzen güçlüklerinin ve kambiyo çalkantılarının sebep oldukları kararsızlıklar dolayısıyla, kalkınmakta olan ülkelere doğru vâki sermaye akımının daha önceki yıllardakilerle karşılaştırılabilir bir bollukta kalmış bulunduğunu gör-

mek dikkate değerdir. 1972 yılının en çok farklılık arz eden özelliği, kalkınmakta olan ülkeler tarafından euro-paralar piyasasında girilen taahhüt muamelelerinin ehemmiyeti olmuştur.

Euro-paralar piyasasındaki likidite durumu, yapılmış istikrazların önemli miktarının A. Birleşik Devletleri bankaları tarafından rambursmanı sayesinde iyileşmiş ve kalkınmakta olan ülkeler 1971 de, belli vüsatteki muameleler için adı geçen piyasaya doğrudan doğruya girmeğe başlamışlardır. O zamandan beri, durum ve koşulların özelliğine göre yapılan yardımlar bu ülkeleri böyle bir finansman kaynağına gittikçe daha fazla güvenmeleri hususunda teşvik edici olmuştur. Bu piyasadaki disponibil likiditeler Japon kuruluşları ve petrol üreticisi ülkeler tarafından getirilen yeni fonlarla artmıştır, halbuki bazı Avrupa memleketlerine sermaye girişlerine ait kontrolün kuvvetlenmesi neticesinde bu piyasadan uzun süredir yerleşmiş bulunan birçok Avrupalı müstakrizin çekilmesi ödünç verenler arasında bir rekabet yaratmış ve bazı kalkınmakta olan ülkelerin daha çok para temin etmelerine imkân vermiştir.

Yarı resmi tahminlere göre, kalkınmakta olan ülkelerin euro-paralar piyasasından aldıkları ödünç-

ler 1971 de 2,5 - 3,5 milyar dolar arasında bulunmuş ve bu tutar 1972 de, aşağı yukarı 7-8 milyar dolara erişmek suretiyle, iki katından fazla olmuştur. Bu istikrazın bir kısmının satın alma-kredileri gibi geleneksel finansman kaynaklarıyla sağlanan gereçlerle ikame edilmiş olması muhtemeldir, nitekim bundan dolayıdır ki 1972 de yeni satın alma-kredileri % 28 azalmış bulunmaktadır. Halen euro-kredileri kaydeden genel bir sistem mevcut bulunmadığından ve söz konusu krediler eldeki cüzdana ait yatırım istatistiklerinde kısmen gösterildiğinden, 1972 de kalkınmakta olan ülkelere doğru gerçekleştirilmiş bulunan özel sermaye transferlerine ait toplamın O C D E tarafından tahmin edilen tutarın üstüne çıkmış olması muhtemeldir.

Sorunlar ve Riskler :

Kalkınmakta olan ülkeler tarafından euro-paralar piyasasından yapılan istikrazların dikkate değer bir biçimde artışı her türlü riskten tamamen yoksun da bulunmamaktadır. Euro-paralar piyasası çok çabuk gelişmiştir ve 100 milyar doları aştığı tahmin edilmektedir. Fakat bir de dengesi kararsız olan, spekülâtif parasal hareketlere ve sermaye ihracatçısı ülkelerin ekonomik ve malî politikalarındaki değişikliklere karşı çok duyarlı bir piyasa mevcuttur. Keza, euro-pa-

ralarla yapılan ikrazlara tatbik edilen miyar ve yöntemler daha yeni saptanmıştır. Ne bu piyasadaki ödünç vermelere ait bir kural mevcuttur, ne de eldeki paranın kötüye kullanılmasını önleyebilmek amacıyla euro-paralarla gerçekleştirilen işlemlerin vönetmelikerle genel bir kontrolü yapılmaktadır. Bu bulunan kendi sermayeleri baki-piyasada faaliyette bulunan kuruluşlar genellikle, oldukça sınırlı bulunan kendi sermayeleri bakımından az bir kâr haddiyle yetinerek, önemli muamele hacmi sağlamak yolunu aramaktadırlar. Bu strateji verimlidir fakat âni parasal değişiklikleri çok kusurlu bir hale getirmektedir.

Netice itibariyle, şayet euro-paralar piyasası 1971 - 72 dönemi zarfında bazı kalkınmakta olan ülkeler için başka bir önemli finansman kaynağı ayırmışlarsa, önerdikleri yararlar kurumsal uygulamaların bünyesinde saklı bulunan risklerin ve kalkınmakta olan ülkelere ait borçların yönetim sorunu açısından değerlendirilmelidir. Euro-krediler kalkınmakta olan ülkelerdeki müstakrizlere ilginç gelmektedir çünkü bu krediler «bağlı olmayan» ikrazlar özelliğini haiz bulunmakta olup her parasal değişikliğe kolayca uyabilmektedirler, ancak bunlar oldukça yüksek oranda bir riske de sahip bulunmaktadır.

Esasen bu muhataralar, kendilerinin özelliğini belirten ve kredinin gelecekteki maliyeti bakımından hiçbir teminat vermeyen, «dalgalı hadler» den meydana gelmektedir. 1970 - 1971 ve 1972 yılları süresinde euro-doların faiz haddi % 11 in üstüne çıkmış ve % 5 e kadar da düşmüştür; şayet söz konusu kredi, kalkınmakta olan ülkelere tahsis edilen ikraz hadlerinin çoğunda olduğu gibi, sanayi veya alt-yapı yatırımlarını finanse etmeyi amaçlıyorsa bu çalkantılar ortaya daha ciddi sorunlar çıkarabilir. Bundan dolayıdır ki dalgalanan bir hadden ileri gelen riskler ekseriya ikrazların vâdesine göre ağırlaşmaktadır. Her nekad euro-paralardan oluşan ikrazların vâdeleri fazlasıyla uzatılmış bulunuyorsa da, bu vâdeler genellikle 5 ilâ 8 yıllıktır ki bu da aktif kıymetlerin finansmanı bakımından oldukça kısa adedilebilecek bir süredir.

Kalkınmakta olan ülkelerin yakın zamanda euro-paralar piyasasına girmelerini müsait bir hale getiren koşulların tamamen değişmesi veya bu fon kaynağını birdenbire kurutan başka uluslararası parasal olayların meydana çıkması mümkündür. Tecrübe ile bilinmektedir ki sanayi memleketlerinde gösterilen yüksek düzeyde bir ekonomik faaliyet genellikle, kalkınmakta olan ülkelerdeki maliyet ve bu

memleketlere verilen özel sermaye üzerinde ağırlığını duyuran güçlü bir iç talep yaratmaktadır. Her ne kadar Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde bir faiz hadleri yükselişi ile birlikte parasal koşulların da daralmasına tanık olunmaktaysa da şimdilik euro-paralar piyasası disponibiliteleri buna uyar görünmemektedir. Bundan başka, euro-paralar piyasasının fonları, hiç değilse bir süre için, sadece geleneksel kaynaklardan hasıl olan paylar sayesinde değil, fakat bizzat kalkınmakta olan ve özellikle petrol üreticisi bulunan ülkelerin ödemeler dengelerinde gittikçe büyüyen fazlalar dolayısıyla hissedilir ölçüde artmağa devam etmiş olacaktır. Bununla beraber bu piyasadaki fazla ödünç almış bulunan kalkınmakta olan ülkelerin, likidite durumlarında şiddetli çalkantılar beklemeleri ve borçlarının genel yönetimi çerçevesi içinde, bunlarda vukua gelecek maliyet değişikliklerine karşı **hazırlıklı** olmak lâzımdır.

S F İ 'nin Rolü :

S F İ (Uluslararası Malî Ortaklık) bilmektedir ki euro-paralar kalkınmakta olan ülkelere fazladan özel sermaye toplamaları olanağını sağlamaktadır. Söz konusu Ortaklık kalkınmakta olan ülkelerin

kendisiyle birlikte euro-paralar piyasasından finansman temin etmelerine ve bu suretle yatırımlarının genel finansman koşullarını daha iyi bir hale getirmelerine imkân vermektedir. S F İ bu hususta birçok sahalara olumlu bir katkı sağlar durumda bulunmaktadır.

Her şeyden önce, halen euro-paralarla ödünç verilmesi keyfiyeti, birçok üyesi bulunan ve risklerin dağılımından çok ödünç alanın ödeme gücü ile meşgul olan sendikalar vasıtasıyla yapılmaktadır. Uluslararası Malî Ortaklığa ait tüm yatırımların bütün bir kısmını teşkil eden titiz değerlendirmeler, henüz belli olmayan mukrılzerin risklerini azaltmak ve müstakrizlere verilen kredilerin şartlarını ıslah etmek hususunda faydalı olabilir. İkincisi, S F İ ancak «paket» finansman denen koşullarla, yani birçokları tarafından gerçekleştirilen bir finansdığı ve ödünç alanın ihtiyaçlarına mana sadece bir unsur olarak katıldaha iyi uyabileceği hallerde, bizzat finansman yapmaktadır. S F İ, her yatırımın gerçek ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile ve oldukça uzun bir dönem için iştirakini sabit faiz hadleri ile de yapabilir.

Küçümsenemeyecek diğer bir fayda da kısaca şudur ki, pay sahipleri hem gelişmiş, hem de kal-

kınmakta bulunan ülkelerden oluşan uluslararası bir kuruluş olmak sıfatıyla Uluslararası Malî Ortaklık, yabancı ve yerli yatırımcılar ve bu

yatırımcılarla söz konusu yatırımların gerçekleştirildiği memleketlerdeki hükümetler arasında güven sağlayabilen yegâne müessesedir.

beciya

Sakatların ve Eski Hükümlülerin İstihdamı

İbrahim KAZANCI

Son günlerin üzerinde söz edilen ve kamu oyunu meşgul eden af konusu ile Sakatlar Derneğinin yoğun çalışmaları bize bu konuyu inceleme fırsatı vermiş bulunuyor. Kaderin sillesini yemiş bulunan bu, insanların iş sahibi olmaları, çalışarak hayatlarını sürdürmeleri önemsenmeyecek bir konu değildir. Sakat ve eski hükümlülerin toplumdaki durumu düşünülerek bu konuda kanun hükümleri getirilmiştir. Bizde bu konunun mevzuatımızdaki yer alış biçimine bağlı kalarak kanun ve yönetmenlik çerçevesinde incelenmesine çalışacağız.

Sakatların ve eski hükümlerin

istihdamı mevzuatımızda beraberce düzenlenmiştir. Sosyo ekonomik mülahazalarla iş hukuku mevzuatında yer alan konunun mevzuatımız girişi çok yenidir. Sakat ve eski hükümlülerin işe alınmaları mecburiyeti ilk defa 931 sayılı İş Kanunumuzda, son şekliyle de 1475 sayılı İş Kanunumuzun 25. maddesiyle düzenlenmiştir. Her şeyden önce kanun koyucunun iş kanununda bu konuya yer vermekle sosyal siyaset alanında küçümsenmeyecek bir adım atmış olduğunu şükranla ifade edebiliriz. İş Kanunumuza konan bu hüküm tatbik edilebildiğince ya da tatbiki mümkün olduğu nisbette sa-

kat ve eski hükümlü vatandaş işe yerleştirilmiş olmakta, topluma yeniden kazandırılmaktadırlar.

Bilindiği gibi gerçek anlamda Türk İş Hukukunun gelişmesi 1961 tarihli Anayasamızın kabulünden sonra olmuştur. Bu tarihten sonra iş hukuku alanında çeşitli kanunlar çıkarılmış ve bugünkü duruma ulaşılmıştır. Anayasamızın üçüncü bölümünde «Çalışma herkesin hakkı ve ödevidir» denmektedir. Çalışma hakkının kişilerin çalışacak bir iş sahibi olmaları ve bunu devletin sağlamakla ödevli olduğu anlaşılmalıdır. Bunun yanında «kimse yaşına, gücüne ve cinsiyetine uygun olmayan bir işte çalıştırılmaz», «işsizliği önleyici tedbirlerin alınmasıyla devletin vazifeli olduğu» hatırlanacak olursa sakat ve eski hükümlülerin iş sahibi edilmeleri onlara güçlerine ve iradelerine göre bir iş sağlamak da devletin ödevi olduğu gerçeği ortaya çıkacaktır. Sakat ve eski hükümlülerin sosyal ve ekonomik yönden korunması, sosyal güvenliklerinin sağlanması görevini yüklenmiş olan devlet işverenler için muayyen bir nisbet dahilinde sakat ve eski hükümlü kimse çalıştırma mecburiyeti koymuş bulunmaktadır. Bunun içindir ki, kanun koyucu anayasamızdaki herkese insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşama seviyesi sağlanması prensibine de uyarak işverenleri-

miz için sakat ve eski hükümlü vatandaşlarımızın çalıştırılması mecburiyetini koymuş bulunmaktadır.

İş Kanunumuzda 25. maddesinde aynen şöyle denmektedir : «İşverenler aşağıdaki esaslar ve ölçüler içinde sakat kimseyle eski hükümlü kimse çalıştırmak, bunlara meslek ve ruh durumlarına göre iş vermek zorundadırlar.

a) Yüz kişiye kadar işçi çalıştıran işyerlerinde her tam elli işçiye karşılık bir sakat ve bir eski hükümlü kimse,

b) İşçi sayısının yüzden fazlası için her yüz işçiye karşılık iki sakat ve iki eski hükümlü kimse çalıştırılır.» denmektedir.

Ayrıca kanun maddesinde belirtildiği veçhile konu çıkarılan bir yönetmenlikle de düzenlenmiştir. 1972 yılı başında çıkarılan bu yönetmenlik tekrar tadil edilerek çeşitli değişikliklerle 23 Mart 1974 gün 14836 sayılı Resmî Gazetede yayınlanarak yürürlüğe konmuştur. Bu değişiklikler arasında :

1 — Özel ve kamu kesimi işyerleri arasındaki fark kaldırılmış yani her iki kesimde de işyerlerinde çalıştırılacak sakat ve eski hükümlülerin işçi sayısına olan oranı aynı seviyede çıkarılmıştır. Değişiklikten evvel iş kanunun tatbik

alanına giren işyerlerinden kamu kesimiyle ilgili olanlarda çalıştırılan sakat ve eski hükümlü sayısı özel kesim işyerlerindeki dekinin yarısı kadardır.

2 — Yeni yönetmelikle sakatlık derecesinin alt sınırı % 40, üst sınırı ise % 70 olarak tesbit edilmiştir. (değişiklikten önce % 50 ve % 80 di) (*).

3 — Sakatlar ve eski hükümlüler arasındaki yaş ikiliği kaldırılarak her ikisinde de 18-55 yaş arasındakilerin kanun maddesinden faydalanılacağı belirtilmiştir.

Sakat ve eski hükümlülerin işe yerleştirilmeleri İş ve İşçi Bulma Kurumu aracılığıyla olur. Bunları çalıştıracak işyerleri ile bu işyerlerinde çalıştırılacak sakat ve eski hükümlü sayısı kurumca saptanır. Daha önce olduğu gibi yönetmenliğin tadil şeklinin yürürlüğe girdiği tarihten başlamak üzere 60 gün içinde sakat ve eski hükümlü çalıştıran işverenlerin bu gibi kişilerin

tescillerini yaptırmak mecburiyeti de geçici 1. maddeyle mecburi kılınmıştır. Yönetmenliğin hükümlerine göre 1475 sayılı İş Kanunuyla 854 sayılı deniz iş kanunun kapsamına giren sakat ve eski hükümlü işçi çalıştırmakla yükümlü işyerlerinde yapılmakta olan işlerin mahiyetini, işyerinin adresini iş ve işçi bulma kurumuna bildirir. Gene işyerlerinde işçi sayısında meydana gelecek değişikliklerle işyerinde sakat ve eski hükümlü çalıştırmayı etkileyecek değişikliklerden en geç 15 gün içinde kurum haberdar edilir. Uygulamada işten çıkarılan sakat ya da eski hükümlü işçi işyerinden çıkışını alarak bağlı bulunduğu İş ve İşçi Bulma Kurumuna götürmek zorundadır. Kendisi de işi terk etse de gene buna mecburdur. Bu yolla kendisi yeni bir işe gönderilmekte, çıkmış ya da çıkarılmış olduğu işyerine de başka bir işçi gönderilmektedir. Ancak böylece kontrol mekanizması kendiliğinden yürümekte denetim kolaylaşmaktadır (**).

Sakatlar ve eski hükümlüler İş Kanununun genel hükümlerine tabidirler. Hizmet aktinin yapılmasında, uygulanmasında, sona ermesinde 1475 sayılı İş Kanununun hükümleri aynen uygulanır. Aynı şekilde yıllık ücretli izin, diğer izinler; tatiller tatil ücretleri ve esas ücret... v.s. ko-

(*) Sakatlık derecesinin tayininde S. S. Kurumunca malûliyet derecesinin tayininde uygulanan esaslar uygulanır.

(**) Talimata uymayan işini haklı nedene dayanmadan terke-denler yönetmenlikten faydalanma hakkını kaybeder.

nularda diğer işçilerle aralarında hiç bir ayrıcalık gözetilmez (***)).

Buraya kadar kanun ve yönetmenlik hükümlerinden söz etmeye çalıştık. Ne yazık ki, kanun ve yönetmenlik hükümlerine rağmen uygulamada sakat ve eski hükümlülerin işe yerleştirilmeleri güçlükler arz etmektedir. İşverenler sakat ve eski hükümlü çalıştırma mecburiyetini ciddiye almamakta, bu davranışlar ağır işleyen mekanizma yüzünden kanundaki cezai ve hukuki müeyyidelerde tesirini yeterince gösterememektedir. Bizce ağır işleyen bu mekanizma zaten yetersiz olan cezai maddelerinin tesirini iyice azaltmaktadır. Uygulamadaki gerçek bunu ortaya koymuş bulunmaktadır.

İş ve İşçi Bulma Kurumunca işyerlerine gönderilen sakat ve eski hükümlü işçi ve işe alınmamakta, çeşitli sudan bahanelerle beğenilmemekte geri çevrilmektedirler. Öyleki işe alınsalar bile birçoğu işi bırakmaya zorlanmaktadırlar.

(***) Buna rağmen düşük verimle çalıştığı saptanan sakat işçilere düşük ücret ödenebileceği; fakat aynı işi yapan diğer işçilere ödenecek ücretin % 75 az olmayacağı ve asgari ücretin altına düşürülemediği hatırlatılmalıdır.

Çalışmak üzere işyerine gönderilen sakat ya da eski hükümlüyü işveren iş ve İşçi Bulma Kurumunun çeşitli hatırlatmalarına rağmen işe almamakta direnilirse durum Bölge Çalışma Müdürlüğüne bildirilmektedir. Bölge Çalışma Müdürlüğünün teşebbüsünde bir netice vermezse durum C. savcılığına intikal ettirilmektedir. İş Kanununun 25. maddesindeki mükellefiyet ve sakatların ve eski hükümlülerin çalıştırılmasına ilişkin yönetmenliğe uyulmadığı taktirde durum ne olacaktır? 1475 sayılı İş Kanununun 98. maddesinin 8. bendi uyarınca aykırı davranışta bulunan işveren veya işveren vekili çalıştırmakla yükümlü olduğu her sakat ya da eski hükümlü işçi için 500 liradan 1000 liraya kadar para cezasına çarptırılır. Görüldüğü gibi ödenecek ceza, çalıştırılacak olan bir işçinin bir aylık ücreti kadardır. Böyle bir cezanın sakat veya eski hükümlü işçilerin işe yerleştirilmesinde etkili olup - olmayacağını tahmin etmek zor olmasa gerek.

Özet olarak diyebiliriz ki, sakat ve eski hükümlülerin çalıştırılmasıyla ilgili mevzuat hem yeni hem de yetersizdir. Sosyal siyaset yönünden ileri bir adım olan bu konu sosyal güvenliğimizi yakından ilgilendiren konulardan en önemlisidir. Talih kurbanı olan bu kişilerin istihdamı ve böylece kendi güçleriyle

hayatlarını sürdürmeleri sosyal güvenlik meselemizle yakından ilgilidir. Konuyla ilgili yeni hükümler getirilmedikçe ya da en azından mevcut hükümlerin tesiri, mekanizmanın işleyişini çabuklaştırarak, artırılması gerçekleştirilmedikçe kah-

ve köşelerindeki kalabalıklar daha da artacaktır. Af konusu bize bu konuda bir daha düşünme fırsatı vermemelidir. Sakatlara ve aften yararlanacaklara maddi ve manevi destek olabileceğimiz imkânlar aramalıyız.

beciya

Halk Sektörü

Tunç AGUN

HALK SEKTÖRÜ NEDİR? Bilindiği gibi büyüklüğü ne olursa olsun mal veya hizmet üreten herhangi bir işletmede emek, sermaye ve teşebbüs (organizasyon) unsurları bir araya gelir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'de müteşebbis, daha önce başka ülkelerde olduğu gibi aynı zamanda tek sermayedar olarak ortaya çıkıyordu. Bütün dünyadaki gelişmeye uyarak bunlar zamanla kendilerine profesyonel idarecileri yarıdımca aldılar. Sermayelerini genişletmiş için de firmalarını Anonim Şirketlere dönüştürerek bir taraftan otofinansman yoluyla büyükeye ve holdingleşmeye diğer taraftan tevsî (ek yatırım) 'larla kısmen hisse senedi ve bilhassa tahvil çıkararak halkın tasarruflarından faydalanmaya başladılar. 1968 yılında ilk defa Hastaş isimli bir kuruluşta, hiçbiri büyük sayılamıyacak binlerce «tasarruf» çeşitli meslekten kimseler tarafından birleştirildi. Bu kuruluş başlangıçta çok şiddetli tenkitlere uyradı, büyüyüp gelişemedi ve güçlü bir sanayi yatırımı gerçekleştiremedi.

Bu arada Bankalardaki yüksek faiz hadleri dolayısı ile Anonim Şirketler tahvil satışına hız verdikleri gibi tahvillerin nominal faiz hadlerini yükseltme yoluyla kaynaklarını çoğaltmaya başladılar.

Daha sonraları 1960 anayasasının hükümlerine uygun olarak fakat çok köylerden gelen bir güçle kooperatifçilik genişliyor, «kalkınma kooperatifleri» adıyla ticaret kanununda adına rastlanmıyan bir kooperatif türü doğuyordu.

Bupna paralel olarak bir taraftan Emekli Sandığının yanında OYK, MEYAK, BAĞKUR gibi güçlü sosyal güvenlik kurumları doğuyor, sosyal sigortalar kurumu küçük işyerlerini de kapsamına alıyor, bu kurumların malî fonları güçleniyor, diğer taraftan dış memleketlerdeki emekçilerimiz tasarruflarını gittikçe büyütüyor hattâ kendi aralarında bir takım şirketler kuruyorlardı. 1973 sonlarında büyük holdingler, ekonominin dışında bir takım nedenlerin de katkısıyla, gerçek büyümeyi sağlayacak atılımı yaptılar. En son katılacak ortağın en eskisi ile AYNI HAKLARA sahip olacağı-

nı bilhassa belirterek büyük çapta yeni hisse senetlerini halka sundular.

1973 seçimlerinden önce ve sonra siyasî partiler «halk sektörü» sloganını kullanmaya başladılar.

İstanbul milletvekili Nejat Ölçen 3.3.1974 günü Milliyet gazetesinin tertiplelediği «halk sektörü nasıl olacak» konulu forumda, halk sektörünü «kamu sektörü ve özel sektörün dışında, kârı minimum seviyede tutacak, buna mukabil (katma değeri) maksimum kılmayı hedef alacak 3. bir sektör» olarak tanımlıyor. Hakkı Ölçen'in ortaya attığı teoriye göre halk sektörü gelişimini şöyle tamamlayacak:

«1) İlk aşamada... küçük sanatkârlar birleşerek bir üretim girişimciliği meydana getirecektir. Bnlar, örneğin 50 yada 25 buhar beygirine kadar üretim girişimciliği yaratabilir.

2) İkinci aşama devreye emekçilerin girmesidir.

3) Üçüncü aşama, halkın bu girişimde yer almasıyla ortaya çıkan nihaî aşamadır.»

Aynı forumda konuşan Türk İş Genel Başkanı Halil Tunç, «Yeni modeller araştırılırken ekonomik hayatın düzenlenmesinde Anayasanın kamu yararı adına devlete büyük ekonomik sorumluluk yüklediği göz önüne alınmalıdır. Uzun vadeli ekonomik yöntemlerin, hal-

kın sabırsız özlemlerini karşılamak bakımından ne dereceye kadar tutarlı olabileceği önemli bir sorundur. Pratik, çabuk, hızlı sonuç verecek girişimlere verilmelidir büyük öncelik. Halk sektörü uzun sürede gerçekleşecektir... DEVLET ekonomideki ağırlığını duyurmalı şimdi» diyerek «Halk sektöründen ziyade devlet kapitalizmine gitmemek şartıyla bir devlet kesimine ağırlık kazandırılmalıdır» şeklinde görüşünü bağlamaktadır.

Bugün artık H.S. konusu, üzerinde yeterince konuşulmuş ve gerçekleştirilme dönemine ulaşılmış bir konu sayılmalıdır.

Önemli olan 50 yılda gerek özel sektörün gerekse kamu sektörünün gelişirken uğradıkları gereksiz kayıplara uğramamaktır. Özel sektörde, tasfiye edilen her şirket, vasıfsız her mûmul iktisadî birer kayıptır. Kamu sektöründe ise zaman zaman uygulanmasına fırsat verilen «işe adam değil, adama iş» politikası, teşebbüslerin iktisadi gücünü zayıflatmaktadır.

1970'lerde, hızlı nüfus çoğalması, büyüyen kentlerin ortaya çıkardığı problemler, gelişen hebrleşme vasıtaları, bütün dünyada ekonomik üniteleri, birbirine yaklaştırmaya zorlamakta, bu ünitelerde çalışanların idare mekanizmasına katılması, hattâ sermayeye ortak olması gibi pratik sonuçlar da ortaya çıkmaktadır.

«Halk sektörü» gerçekte, her ülkede asırlardan beri bilinen küçük bağımsız ekonomik birimlerin kollektif hale getirilmesidir. Bir marangoz hem sermayedar, hem emekçi, hemde müteşebbistir. Aynı şekilde bir istihsal kooperatifinde ortaklar hem emekçi hemde sermayedardırlar.

Halk Sektörünü tanımlarken mutlaka büyük boyutları belli teorik bir model yaratmak ve o modelin gelişmesini beklemek şart değildir. Gaye sosyal adalet ölçüleri içinde, genel ve bireysel iktisadî gücü arttıracak yatırımları, bölgesel farkları da azaltacak biçimde gerçekleştirmektir.

HALK SEKTÖRÜNÜN ESASLARI tesbit edilirken şu hususlara önem vermek uygun olacaktır.

1) Ana gaye iktisadî alandaki **BOŞLUKLARI** doldurmak olmalıdır.

2) Bu gayeye uygun olarak ve «yapılanı yıkmak kolay, yeniden inşa etmek zordur» ilkesine uyarak gerek kamu gerek özel sektörün bugün VAR OLAN hiçbir kuruluşu ile yıkıcı rekabet yapmamak (Bunların aksayan yönlerin her zaman düzeltme olanağı vardır.)

3) Devlet Plânlama teşkilâtının, Sınâî Kalkınma Bankası, Sınâî Yatırım ve Kredi Bankası gibi özel sektör «projeler» yapan kuruluşlarla işbirliği yaparak «boş alanlara projeler» hazırlatması.

4) Bir Halk Yatırımları Kuru-

mu kurmak (Bu kurum bir Yatırım Bankası da olabilir. Ve bu yolda kurulan ilk teşebbüs olarak ortaya çıkabilir.)

5) HYK, bahse konu projeleri aynen bir özel teşebbüs gibi gazete, TRT gibi haberleşme araçları ile halka ilân edecektir.

6) Halktan gelecek tasarruflar, kurum vasıtasile projelere kanallenecek, her proje bir Halk Ortaklığı olacaktır.

HUKUKİ BİÇİM :

Bu Kurum (veya Banka)'ya kimin sermaye yatıracağı konusunda katı bir teorik görüşe sahip olmak lâzımdır. Sermayedarlar:

a) Sosyal Sigortalar, Emekli Sandığı..... gibi Kurumlar,

b) Doğrudan doğruya emekçiler, (Yurt dışında çalışan işçilerimiz arasında geniş bir kampanya açılarak büyük şehirlerde intibat merkezleri kurulmalı - Kurum bir Yatırım Bankası olursa Yurtdışı şubeleri açılmalı - ve dışarda biriken milyarca liralık Türk tasarrufu yatırımlara akmalıdır.)

c) Her meslekten halk. Bu arada şehirlerde yapılacak bir kısım yatırımlara meselâ «Burdur veya Elâzığ..... Fabrikası Yatırım Ortaklığı» gibi şehir isimleri verilirse ve Belediyelerce teşvik edilirse, bugüne kadar Türkiye'de hemen hiç tatbik edilmeyen» ademi merkeziyetçiliğin» faydaları görülecektir.

d) Kooperatifler. Bilhassa son yıllarda çoğalmıya başlayan Köy Kalkınma Kooperatifleri; köy ve köylülerin de bu zincire katılmalarını sağlayacaktır.

İŞLEYİŞ :

H.S.'de, pay sahiplerinin Ortaklığın Genel Kurulunda ve İdare Heyetinde nasıl temsil edileceği Kamu oyununda tartışılmaktadır. Yukarıda bahsedilen forumda H. Tunç; «Bir milyon yada beşyüzbin kişinin ne şekilde yönetime katılacağını test etmek, bir sisteme bağlamak zordur.» demektedir.

A — Genel Kurul :

Bilindiği gibi üye sayısı çok olan (4.000.- 8.000 gibi) İşçi Sendikalarında genel kurula iştirak edecek üyeler bazen çift dereceli seçimle seçilmektedir. Meselâ 4.580 mevcutlu THY Sendikasında ayrı ayrı binalarda yapılan 1974 çift dereceli seçiminde genel kurula 237 kişi seçilmiştir.

Türk Ticaret Kanununun 360. maddesine göre «Rey hakkını haiz olan pay sahibi umumî heyet toplantılarında bu hakkını bizzat kullanabileceği gibi pay sahibi olan veya esas mukavelede hilâfına hüküm bulunmadıkça pay sahibi olmıyan üçüncü bir şahıs vasıtasıyla de kullanılabilir.» Misâl : 125 Milyon lira sermayeli B. Çimento Sanayi A.Ş. her biri 500.- TL.'lık 250.000 «pay» dan meydana gelmiştir. Bunun % 18,92'sine gerçek kişiler, % 35,33

ne Kamu Sektörü, % 37,65'ine bir Sosyal Güvenlik Kurumu (OYK) % 8.10'una da bankalar ve çeşitli Şirketler sahiptir. 1968 yılından beri idari organları seçme işi T. Ticaret Kanununun 360. ve 312. maddelerine göre aksaksız yapılagelmektedir. Bugüne kadar gerek Sendikalarda gerek Anonim Şirketlerde üye sayısının çokluğu dolayısıyla seçim işlemlerinin aksamadığı görülmemiştir. Bilindiği gibi Eski Yunanistan'da İsparta ve Atina devletlerinde seçimler büyük meydanlarda seçmenlerin tamamının toplanmasıyla yapılmırdı. Bugün ise yüzlerce milyonluk devletlerde seçim ve İdareye katılma - bir sisteme bağlandığı için - kolayca yapılabilmektedir.

B — İdare Heyeti

Türk Ticaret Kanununun kabul edildiği 1958 yılından bu yana para değerinde meydana gelen değişiklikler gözönünde tutularak ve günümüzdeki tatbikata uygun olarak en küçük pay 500.- TL.'dan 1.000.- TL. sına çıkartılabilir.

İdare heyetinde gerek KÜÇÜK PAY SAHİPLERİNİ gerekse büyük kurumları temsil edebilmek için, genel kurulda, sermaye meselâ, 1.000 - 5.000 TL. olan ortaklar arasından 4 kişi; 5.000 - 50.000 TL. olanlar arasından 2 kişi, 50.000 TL. dan yukarı olan Ortaklar arasından 2 kişi, ayrıca hiç sermayesi olmayıp sadece ortaklıkta çalışanlar ara-

sından 2 kişinin seçilmesi gibi bir sistem kurulabilir.

C — Murakıplar

Murakıplar benzeri bir seçimle ve sadece malî hususları değil, İdare Meclisini olduğu gibi Şirket personelinin olan «dahili müfettişlerle» işbirliği yaparak icra organlarını da kontrol edebilmelidir. Ancak bu durum bir «hafiyeçilik oyununa» dönüşmemeli, çok taraflı ve yeterli sürede yapılmayan hiçbir araştırma pratik sonuca ulaştırılmamalıdır. Ayrıca murakıpların «karar organlarına» tesir etmeleri kesin ve sert tedbirlerle önlenmelidir.

D — Adalet duygusu

40-50 yıl önce kurulan bir şirketin kurucuları olan İdare Heyeti üyeleri ekonominin «yaratıcı ve kılavuz müteşebbisleri» sayılabilirlerdi.

Bugün Devlet Plânlama teşkilâtından yurt içinde ve dışında çok sayıda yurtdaşı kadar uzanan bir zincirden oluşacak bir H.S.'de İdare Heyeti üyelerinin rolü bu derecede olamayacaktır. O halde İdare Heyeti üyelerine Kurumun diğer üyelerinin adalet duygusunu zedeleyecek aşırı ve ekstra malî haklar sağlanmamalıdır.

Henüz üretime geçmemiş bir A.Ş.'in Esas Mukavelesinin 12. maddesinde «İdare üyelerine miktarı Genel Kurulca kararlaştırılacak bir ücret ödenir» deniyor. Örneklerle göre bu aylık ücretin, 1.

derecede memur yani Müdür aylıklarından az olamayacağı açıktır. 24. maddede ise «Sâfi kârın % 5'i geçmemek şartı ile Genel Kurulun tasvibi ile İdare Meclisi üyelerine verilir» denmektedir. Şirketin sermayesi 100-150 milyon lira arasında ve İdare Meclisi üyeleri yedi kişidir. Şu halde şirket 20 milyon lira kâr ederse, bir milyon lirası, sermayeleri elli-yüzbin lira civarında olan İdare Meclisi üyelerine dağıtılacaktır. Diğer ortaklar % 10-15 kâr payı alabilecekken İ. H. üyelerine (ücretler hariç) % 100 kâr payı alabilme olanağı yaratılmış olmaktadır. Risk payı her zaman var olan özel sektörde bu olabilir fakat H. S.'de olmamalıdır.

SONUÇ

Özel sektöre en büyük hücum; asıl gayelerinin maksimize etmek olduğu, çalışanlar hattâ müşteri yönünden sosyal gayelere 2. derecede yönelmeleridir.

Kamu sektörüne en büyük hücum ise «müteşebbis ruhu»nun itici gücü olmadığı için rasyonel çalışmaması, şahsî kayırmalarla her seviyede vasıfsız ve çok sayıda eleman almaları, teşebbüsün iktisadî etkinliğini bu yolla düşürmeleridir.

Halk Sektörü Kurulurken üzerinde önemle durulacak konu bu iki mahzuru kaldıracak hukukî ve iktisadî yapıyı sağlamaktır.

“ev”limisiniz?

Güzel dekore edilmiş, sizi mesut eden, sıcak bir eve mi sahipsiniz? O halde, evinizi kışın karından, ilkbaharın rüzgârından, yazın güneşinden, sonbaharın yağmurundan, koruyunuz. Bu koruma işini CBS Akrolit Dış Cephe Kaplama Boyası en mükemmel şekilde yerine getirecektir. CBS Akrolit Saf Akrilik Dış Cephe Kaplama Boyası

evinizin dış cephesini
bir zırh gibi sarıp
dış tesirlerden
korur.

Üstelik birbirinden cana yakın renkleriyle evinizin dış görünüşüne göz alıcı bir güzellik getirir.

CBS dev Alman Kimya kompleksi BASF (Badische Anilin und Soda Fabrik A.G.)'ın özel formülleriyle Türkiye'de CBS Boya-Kimya fabrikalarında imal olunmaktadır.

Evinizi CBS Akrolit sarsın.

Eviniz kara, yağmura, güneşe, rüzgâra karşı yıllarca korunsun.

ILANCIK M2

CBS Akrolit®
dış cephe kaplama boyası

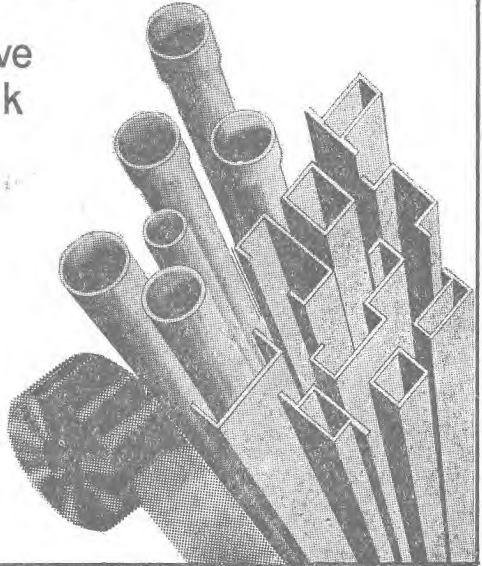
CBS BOYA-KİMYA SANAYİ ve TİCARETİ A.Ş.
Karaköy Kardeşim Sok. 44/3 İstanbul Tel: 49 67 10

Borusan mamulleri dış pazarlarda

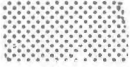

1971 de 6 yabancı
ülkede bütün Avrupa
mamulleri ile
boy ölçüştük ve
başarı kazandık

Bs **BORUSAN**
BORU SANAYİ ANONİM ŞİRKETİ
İSTANBUL
1958

ARSLAN

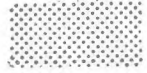
tek

veya

BLOK

• yapı tuğlası

• ateş tuğlası

ateş harçları

izolasyon tuğlası

EYÜP — İSTANBUL

Mz. 44 30 40

Fab. 23 22 10

22

St

**Uzmanınız
diyor ki:**

çelik eşya denince...

MASİS HATIRLANIR

Her türlü iş yerlerinin, toplantı mahallerinin resmi ve özel dairelerin TEFRİŞİNDE

- Geniş Tecrübe
- Yetişkin teknik kadro
- Çeşit zenginliği
- Kalite üstünlüğü

MASİS ÇELİK EŞYA SANAYİİ A.Ş 33 yıldan bu yana devamlı araştırma ve geliştirme çalışmaları ile TEFRİŞ konusu yanında yeni hizmet halkaları sunmakla şeref duyar. EVET... ÇELİK EŞYA denince MASİS hatırlanır.

MASİS ÇELİK EŞYA SANAYİİ A.Ş Şimdi :

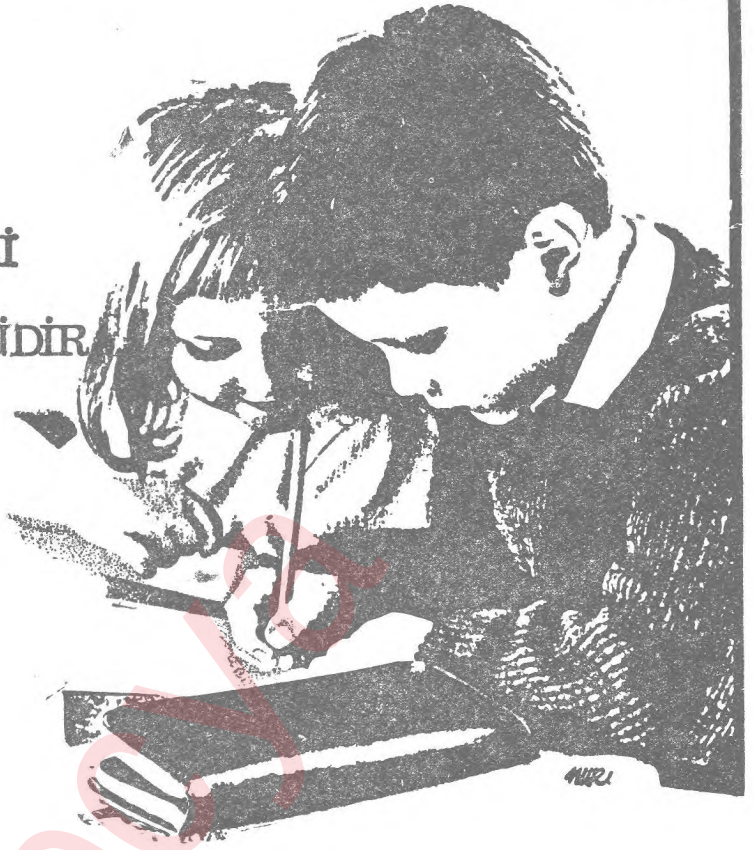
- **ZİPPEL** LİSANSI İLE BÜRO ORGANİZASYONU ELEMANLARI
 - **GALEK** Lisansı ile Çelik Kasa ve Kasa Kilitleri
 - **COMPACT SİSTEMİ** ile Arşivleme, Dosyalama ve Depolama Hizmetleriyle
- TÜRKİYE 'de YENİ BİR ÇİĞİRİN ÖNDERLİĞİNİ YAPMAKTADIR

MASİS ÇELİK EŞYA SANAYİİ A.Ş

İst. Merkez : Tel. : 45 22 45 Mağaza Tel. : 47 79 44
Ankara Yetkili Bayii : Cevdet Özden Tel. : 12 38 38
Adana Yetkili Bayii : SU - TE Yapı ve Dekorasyon Merkezi Tel. : 15741
Samsun Yetkili Bayii : Akar Kırtasiye Tel. : 2232

BUGÜNÜN
KÜÇÜKLERİ
YARININ
BÜYÜKLERİDİR

ÇOCUKLARINIZI
TASARRUFA
ALISTIRINIZ

T.C.ZİRAAT BANKASI

